

Скарби Біляшівського

Микола Федотович Біляшівський (1867—1926), 150-річчя якого просвітяни, широка наукова громадськість відзначають нині, був людиною енциклопедичних знань і різнобічних інтересів. Він сказав своє вагоме слово в археології, етнографії, мистецтвознавстві, природоохоронній справі. У колі його зацікавлень були журналістика і видавнича справа. Плідно працював як громадський і державний діяч. Був засновником і першим директором Київського художньо-промислового і наукового музею, дійсним членом Української академії наук (1919 р.). Він — із когорти славетних українців, які в період Української національної революції (1917 р.) закладали підвалини нинішньої незалежної України.

Микола ТАБОРИТ

Голова Товариства “Просвіта” Павло Мовчан, відкриваючи в Будинку вчителя (кол. Центральної Ради) вечір пам’яті М. Ф. Біляшівського, зауважив на байдужості влади і ЗМІ до відзначення ювілею цього видатного діяча українського національного відродження.

— Я щойно проходив повз невеличкий “табір Міхо-майдану”. Мою увагу привернули кілька десятків телекамер. Для журналістів це маленький привід до політичної опереткової події. Її з ранку до ночі коментують, обговорюють, роблять прогнози на всіх радіо- і телеканалах, олігархічних і Суспільному. І хоч би слово, хоч би півслова про подвижницьке життя і великі справи тих, хто 100 років тому, ціною власного благополуччя, а нерідко і життя працював на майбутнє — сьогодні незалежної України...

На вечорі, якому того дня передувала панахида у Володимирському соборі і невелика виставка з життя і діяльності Біляшівського в Музеї Революції, було по-родинному затишно і тепло. Кожен із промовців впітав свою доповідь у вінок шаноби ювілярові. Онук Миколи Федотовича, Микола Миколайович, розповів про цікаві сторінки з життя свого діда.

М. Ф. Біляшівський навчався у трьох університетах: Київському (на юридичному факультеті, але паралельно відвідував лекції з історії В. Б. Антоновича, А. В. Прахова), Новоросійському (м. Одеса) і Московському (на природничому факультеті). По закінченні навчання працював в архівах Москви і Варшави. Результатом його наукових досліджень стало відкриття і введення в науковий обіг численних невідомих до того матеріалів з історії України. Як археолог, досліджував пам’ятки неоліту, латенської, трипільської культур, часів Київської Русі. Археологічні розкопки почав проводити ще студентом. Спочатку під керівництвом В. Б. Антоновича, а через

На панахиді у Володимирському соборі. Фото Ігоря Морозова

рік самостійно: на горі Киселівка (Київ); ранньослов’янські могили (Волинь); Княжа гора (під Каневом). Усі його дослідження, насамперед на Княжій горі, мають особливе велике значення для усвідомлення витоків і спадкоємності історії нашої держави.

Проводячи археологічні розкопки, Микола Федотович активно співпрацював із відомим журналом “Киевская старина”, його повідомлення, статті одразу привернули увагу української громадськості. Досліджуючи великий масив артефактів періоду кам’яного віку і давньоруського періоду з Княжой гори, серед яких монети з тризубом, учений висунув гіпотезу і доводить низкою науково обґрунтованих аргументів про існування на цьому місці стародавнього літописного міста Родень.

Приблизно в цей же час Біляшівський у журналі “Киевская старина” виокремлює публікації з археології, створивши для висвітлення і ведення цієї багатющої тематики окремий відділ “Археологическая летопись южной России”. Матеріалу було настільки багато, що цей відділ пізніше переросте в окремий журнал, без матеріалів якого сьогодні не може обі-

йтися жоден серйозний дослідник української старовини.

На початку минулого століття діяльність М. Ф. Біляшівського як авторитетного науковця і організатора музейної справи набуває ще більших масштабів. 1902 р. він стає першим директором Київського художньо-промислового і наукового музею. Як стверджує його онук, Микола Миколайович, музей на деякий час став для їхньої родини домівкою — вони мешкали тут же, в підвальному приміщенні.

Напружена робота директора і науковця поєднувалася з не менш відповідальною працею на громадській ниві. 1906 р., коли в Росії після Січневої революції нарешті з’явилися послаблення для ведення української справи, в Києві засновується Товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Біляшівський, як і переважна більшість української інтелігенції, був серед її засновників. Цього ж року його обирають депутатом І Державної Думи. Він одразу увійшов до складу української думської громади, став членом фракції автономістів-федералістів. Тої політичної сили, яка активно працювала на майбутню Національну революцію

1917 р. і привела Україну до утворення самостійної незалежної держави.

Бурхливий період революції для Миколи Біляшівського став особливо насиченим і багатим на події у його житті. У цей непростий час вся його енергія і діяльність спрямована на збереження національної духовно-історичної спадщини. Його обирають членом Центральної Ради, призначають першим комісаром з охорони пам’яток Києва і Київської губернії. Саме його перу належить проект першого закону Української держави про охорону пам’яток.

Невідомо, як склалася б подальша доля цього видатного діяча українського руху. Хоча, з усією вірогідністю можна стверджувати, що більшовицький режим ні на мить не випускав його і його роботу з поля зору. Він цілком міг стати одним із чільних учасників сфабрикованої Москвою гучної справи Спілка визволення України. Біляшівський не дожив до неї три роки — помер 1926-го. Поховали його, згідно з заповітом, на Княжій горі в Каневі. Там, де він знайшов, зберіг і передав нащадкам свої перші, часів Київської Русі, скарби.

На вечорі пам’яті, організованому Товариством “Просвіта” в Будинку вчителя, згадували про різнобічну діяльність ювіляра. Чимало цікавого повідали гості з Канева, колишній міністр культури, дипломат Ігор Ліховий, кандидат історичних наук Л. О. Чорна, народний депутат України кількох попередніх скликань Іван Заєць. Не чути було лиш голосів не лише від місцевої, київської, а й центральної влади.

9 листопада, о 12.00, у День української писемності і мови, відбудеться XVII Всеукраїнський радіодиктант Національної єдності. Долучайтесь!

Дмитро ЧОБИТ

Закінчення.
Поч. у ч. 43 за 2017 р.

Пізнання у порівнянні

Судячи з передплатних каталогів періодичних видань зарубіжних країн, на 2017 рік в Україні можна було передплатити кілька десятків культурологічних повнокольорових журналів РФ. Окрім цього, в Україні відкрито діє п'ята колони та цілком легально поширює не меншу кількість російськомовної історико-культурної друкованої продукції, яка пропагує все російське, радянське, комуністичне, прославляє російських царів, комуністичних вождів і вождиків різного штибу, аж до горезвісного Павлика Морозова! І це діється в наші дні! В Україні — у цьому легко можна переконатися, заглянувши у перший-ліпший газетний кіоск будь-якого міста чи села!

Як повідомив “Український тиждень” у числі від 18—31 серпня 2017 року, “сьогодні річне фінансування прокремлівських ЗМІ оцінюється у 1,5 млрд доларів”. Безперечно, що якась частина з цієї фантастичної суми припадає і на культурологічні видання РФ, які цілком легально розповсюджують в Україні. Безумовно, що неمالі гроші йдуть і на підтримку російськомовної гібридної продукції, друкованої в Україні, — інакше б вона тут по демпінгових цінах не поширювалася!

Але окрім державного фінансування Росія застосовує добре розгалужену систему підтримки потрібних видань через усілякі фонди: “руській мір”, “русская премія”, “Фонд содействия науке, образованию и культуре”.

Як бачимо, Росія має вражаючу кількість культурологічних друкованих видань і з їх допомогою здійснює зомбування у потрібному їй напрямку українського читача. В умовах незалежності України відбувається російська колонізація її мовного та культурного простору. Не слід недооцінювати небезпеку гібридної агресії Росії на мовному, історичному й культурному просторах України. Треба пам'ятати народну мудрість: “Крапля за краплею камінь довібає”. Та не забувати закон переходу кількості в якість. Особливо коли цій “кількості” ніхто не перешкоджає перейти у якість.

Путінська Росія прагне набутися статусу супердержави, тому вона знову “збирає землі”. Україна — головна ланка на цьому шляху. Щоб її підкорити — потрібно насамперед розколоти українців по лінії Схід-Захід на козаків, русинів, полішуків. Для цього й ведеться гібридна агресія за розум українця, значною мірою через російськомовні історико-культурологічні видання.

Саме тому ідеологам і проводирям російської гібридної агресії на полі української культури не потрібні українські культурологічні видання — вони їм заважають, бо за потреби можуть негайно дати гідну відповідь. А ось коли їх не стане — віднови-

Гібридна агресія Росії на полях української мови, історії та культури

ти втрачене буде непросто, на це потрібен час і великі кошти.

Чому цих очевидних речей не бачить і не розуміє Міністерство культури України, яке відповідає за увесь український культурний простір? І головне запитання: “Що протиставляє російській гібридній небезпеці на полях мови, історії та культури України?” Нічого! Абсолютно нічого! Нічого-нічого!

У світлі “Воєнної доктрини Росії”

29 червня 2017 року я мав зустріч із міністром культури України Євгеном Нищуком у його службовому кабінеті. Аби потрапити на прийом із важливого державного питання, я, приїхавши до Києва, чекав три тижні. Спочатку мусів зустрітися з віце-прем'єр-міністром України з гуманітарних питань Павлом Розенком, значно доступнішим в усіх відношеннях, зокрема й у розумінні важливості загальнонаціональної справи. Саме за дорученням П. Розенка Є. Нишук мене вимушено й прийняв. Але що то була за зустріч!

Почалося з того, що не він мене слухав про проблеми культури та журналу “Пам'ятки України”, а я його... про необхідність культурологічних видань!

— Хто їх читає? — обурювався міністр культури України Є. Нишук, артистично розмахуючи перед моїм обличчям газетою “Культура і життя” за 16 червня 2017 року. — Кому потрібні ці газети і журнали? Вже не той час — треба працювати через Інтернет, Вікіпедію, створювати інтернет-портали, інтернет-видання, — повчав Голос Майдану.

Зустріч із міністром культури України Є. Нищуком справила на мене гнітюче враження. Думалося, що Є. Нишук не вникає у суть проблеми, він уникає гострих питань, конфліктів, він не є політичним лідером, який би вів за собою всю галузь культури, він у всьому покладається на своїх далеко не бездоганних підлеглих.

Думки Р. Карандеєва і Є. Нишука про непотрібність в Україні культурологічних газет і журналів цілком і повністю узгоджуються з настановами схваленого Державною Думою Росії документа під назвою “Воєнна доктрина Російської Федерації”. Саме у цій доктрині, у розділі про суть гібридної

війни, і ставиться завдання щодо “інформаційного впливу на народонаселення з метою підризу історичних, духовних і патріотичних традицій...”

Відповідно до “Воєнної доктрини Російської Федерації”, гібридна агресія Росії на полях української мови, історії та культури йде повним ходом. Російським політтехнологам заважає наявність мізерної кількості українських культурологічних видань, для них, звичайно, краще, аби вони зовсім зникли — залишаться лише російські й російськомовні журнали та газети.

Нагадаю, в Україні видається лише п'ять культурологічних повнокольорових ілюстрованих журналів: “Українська культура”, “Український театр”, “Пам'ятки України”, “Музика”, “Театральний концертний Київ” і дві повнокольорові газети: “Культура і життя” та “Кримська світлиця”. І хоча Міністерство культури України значиться їх засновником, воно не подбало, аби ці видання надходили хоча б у підпорядковані Міністерству

тисячі бібліотек України — там їх немає, але скрізь є російськомовні культур-ерзаци!

А тепер глянемо на справу гібридної агресії Росії на інформаційному та культурному просторах України під дещо іншим кутом зору — поштовим.

Поштовий вимір української беззубості

Державне підприємство із розповсюдження періодичних видань “Преса” забезпечує передплату не лише вітчизняних газет і журналів, а й видань зарубіжних країн. Як зазначено вище, в Україні видається повнокольоровий науково-популярний журнал “Музика” — єдиний на українському інформаційному і культурному просторі.

Тобто українські музичні діячі, композитори, співаки, меломани та шанувальники музичного мистецтва можуть читати лише один журнал, а скільки мають наші сусіди?

Беремо каталог видань зарубіжних країн на І-ше півріччя 2017 року. У розділі “Видання Російської Федерації” серед журналів знаходимо: “Музыка в школе”, “Музыка и время”, “Музыка и электроника”, “Музыкальная академия”, “Музыкальная жизнь”, “Музыкальная палитра”, “Музыкальное про-

свещение”, “Музыкальный руководитель”, “Музыкаведение”, “Мир гитары”, “Нотный альбом”, “Учитель музыки”, “Фортепиано”. Отже, в Україні можна передплатити аж 13 російських музичних журналів. Найдорожчий — “Музыкаведение”, піврічна передплата становить 7683 гривні, найдешевше — “Фортепиано” — 207 гривень. Таким чином, українські передплатники мають широкий вибір — 13 музичних журналів Російської Федерації і лише один — “Музика” наш рідний, український, який чомусь муляє очі чиновникам Міністерства без культури України!

У цьому плані цікавим є гіпотетичне питання про дії В. Путаїна у випадку, якби російський міністр культури де-небудь випалив, що російські культурологічні друковані журнали нікому не потрібні. Яку б нагороду він отримав? А в Україні міністр і його заступники постійно декларують несусвітні речі — і нічого.

Серед культурологічних журналів РФ, які можна передплатити в Україні, є не лише музичні,

а й із галузей археології, архітектури, архівів, етнографії, історії, книжкової індустрії, мистецтва, музеїв. До речі, музеям присвячено два журнали: “Мир музея” і “Музей”.

Ось така поштова інформація. Українських культурологічних журналів в Україні можна передплатити лише п'ять, а російських — кілька десятків! Цікава пропорція, чи не так? Але й над тими нещасними п'ятьма українськими журналами нависла реальна загроза закриття і переведення їх в Інтернет-формат.

Росії культурологічні видання потрібні, а українському Міністерству культури — ні! З цього приводу популярно поясню міністру культури України Є. Нищуку та його міністерській команді Р. Карандеєву, С. Фоменко, Т. Мазур, Л. Нікіфоренко, що в Росії теж є Інтернет, але там чомусь не поспішають закривати культурологічні друковані журнали і газети і створювати замість них інтернет-видання. Чому? Це перше риторичне запитання. А тепер друге: як на тлі російської культурно-гібридної експансії в Україні можна оцінити деструктивні та явно антидержавні дії окремих чиновників Міністерства культури України?

На моє глибоке переконан-

ня настала пора від оцінок перейти до вжиття дієвих заходів не лише у плані порятунку українських культурологічних видань, а й створення умов, аби вони гідно протистояли гібридній агресії Росії на полях української мови, історії та культури. Тут є два варіанти подальшого розвитку.

Перший. Повна заміна геть усього керівного складу Міністерства культури України. Конче необхідно, аби цю, визначальну для формування душі та обличчя української нації установу, очолювали мудрі політики, розумні державні діячі, відповідальні фахівці й головне — самовіддані патріоти України. Без такої радикальної заміни керівництва жодних позитивних змін в усій українській культурі годі чекати. Тоді треба забути не лише про українські культурологічні видання, а й про українські театри, музеї, бібліотеки, пам'ятки історії та культури, усю нашу національну спадщину. Кіностудію імені О. Довженка, відродження Українського кіно, українського радіо і телебачення.

До речі, у Польщі відповідне відомство називається Міністерство культури і народної спадщини. А національну спадщину складає весь тисячолітній набуток народу: мова, література, мистецтво, архітектура, історія і все багатство культури, разом із релігією. Ось чим мало б опікуватися і українське Міністерство. А воно що робить? Як Є. Нишук захищає культуру? Та хоч би раз поставив на засіданні Кабінету Міністрів питання про спрямування хоча б соті частини коштів, які майже щомісячно повертають у бюджет внаслідок виявлення усіляких корупційних схем у системах інших міністерств та відомств, зокрема фіскальних і силових! Ось де величезний резерв для підтримки української культури!

В Україні міністр не має статусу державного службовця — він політик, тобто особа, яка визначає політику в певній сфері державного управління. На превеликий жаль, теперішній міністр культури України Є. Нишук своєю діяльністю засвідчив, що він не впливає на процеси у сфері культури України — він пливе за течією.

Становище української мови й національної культури катастрофічне. Ми усі щодня спостерігаємо послідовну політику змішування української і російської мов. Це діється цілком свідомо, продумано і зумисно для того, аби витіснити державну з радіо, телебачення, друкованих видань. Невже Міністерство культури України цього не бачить? Але як воно може такому протидіяти, коли у його кабінетах і коридорах панує мова держави-агресора?!

Без знання рідної мови, історії, культури виховати патріота України дуже важко. І взагалі: як можна виховати патріота

України на чужих книгах, журналах і кінофільмах? Чи не тому кіностудію імені Олександра Довженка доведено до руїни?! Її кинуть напризволяще! Майже всі музеї в занепаді. Пам'ятки не реставрують роками.

На прикладі ставлення Міністерства культури до українських культурологічних видань дійшов висновку, що теперішній міністр Євген Нишук не політик, а тим більше — державний діяч, він — артист. У кращому розумінні цього слова. І не більше.

Що далі?

Росія витрачає величезні кошти на виховання патріотизму в своїй країні та пропаганду “руського міра” за її межами, здійснює широкомасштабну ідеологічну диверсію гібридного штибу. В Україні гібридний агресії та ідеологічній підривній діяльності північного сусіда на полях мови, історії та культури навіть не чинять опору та не вживають жодних заходів із захисту свого культурного простору, більше того — самі ж його всіляко нищать! Це дуже добре видно на ставленні до культурологічних газет і журналів. Недофінансування і як наслідок — заборгованості по зарплатах стали хронічним явищем. Прохання про підтримку газети “Кримська світлиця” міністр проігнорував, а його заступники Т. В. Мазур та С. В. Фоменко вміють писати лише відписки (їх фотокопії дивись у № 30 газети “Кримська світлиця” від 28 липня 2017 року).

Аби позбутися зайвої і “непосильної” обузи, в червні 2017 року Міністерство культури України направило листи редакціям журналу “Пам'ятки України: історія та культура” і газети “Кримська світлиця” про свій вихід із засновників і запропонувало провести перереєстрацію свідоцтв про державну реєстрацію видань. Це робилося під прикриттям посилення на Закон України “Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації”. При цьому жоден відповідальний працівник міністерства культури не зустрівся з трудовим колективом, членами редакцій. Більше того — Міністерство не провело елементарного — вивчення ситуації на місці, не відреагувало на численні усні та письмові сигнали тривоги за долю культурологічних видань.

Що ж робити у ситуації, яка склалася? Тут є два шляхи.

Перший. Пустити справу на самоплив із гаслом: “Рятуйся хто як може”. Фінал очікуваний: спритники прихвизують найпривабливіше (“Пам'ятки України” тому яскравий приклад), решта піде у забуття. Вже через рік-два від українських культурологічних видань залишаться лише добрі згадки. Їхнє місце надійно окупують російськомовні гібридно-агресивні ерзац-видання. То буде черговим великим ударом по українській культурі, духовності й самобутності всього українського народу.

Другий шлях вимагає вжиття рішучих заходів на урядовому і законодавчому рівнях.

Найпершим має бути вироблення ефективної протидії російським виданням культурологічного напрямку, які здійснюють в Україні гібридну агресію на полі української культури та історії. В Україні потрібно поставити поза законом видання, які поширюють сепаратизм, вихваляють злісних поневолювачів українського народу, натхненників злочинного більшовицького режиму, організаторів Голодомору та репресій в Україні (Леніна, Сталіна, Берію, Кагановича та інших комуністичних бандюг), упосліджують героїв України, здійснюють антиукраїнську пропаганду, вихваляють криваву комуністичну імперію СРСР.

До путінських пропагандистів гібридних видань колокультурного штибу в Україні в дзеркальному відношенні слід застосувати норми російського законодавства щодо переслідування у Росії всього українського. Відповідь має бути адекватною, відчутною і всім зрозумілою. Поле української культури слід рішуче очистити від чортополохів російської гібридної агресії та їх провідників в Україні.

Для підтримки роздержавлених українських культурологічних видань має бути створена позаурядова організація, яка б здійснювала фінансову підтримку, забезпечувала їх поширення та доступність читачам у кожній бібліотеці й кожному газетному кіоску України. До їхнього числа слід додати “Літературну Україну” та “Слово Просвіти”, зробивши їх повнокольоровими виданнями.

Українська держава мусить подбати, аби українські культурологічні журнали і газети громадяни мали спроможність купувати.

Треба усвідомити просту істину: без української культури, без української історії і без української мови Україна неможлива.

28 вересня 2017 року
м. Броди

P. S.

Вже коли цей матеріал готувався до друку, 11 жовтня 2017 року українські ЗМІ передали чергову корупційну новину — заарештовано заступника міністра оборони України, якого звинувачують у незаконній діяльності та фінансовій афері, внаслідок якої державна скарбниця зазнала збитків на суму 149 млн 300 тис грн.

На корупційні схеми у Державному бюджеті гроші є, а на культуру немає! Хто далі віритиме у ці наскрізь брехливі небилиці? Це перше далеко не риторичне запитання. І друге. Доки український уряд і український парламент допускати цинічний і нахабний глум над визначальними основами української нації — українською мовою, українською історією та українською культурою? І останнє. Хіба український народ таке неподобство далі може терпіти?

14 жовтня 2017 року

Микола ГОЛОМША,
голова політичної партії “Патріот”

На тлі подій, які розгорнулися останнім часом в країні і, зокрема, в столиці відійшов на другий план ажіотаж із ухваленням президентського закону “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях”, який вже отримав назву закону про реінтеграцію Донбасу.

Перше читання вийшло бурхливим і ті зауваження та критика, які прозвучали в стінах парламенту та у ЗМІ, тепер мають шанс трансформуватись у необхідні зміни та доповнення.

Те, що закон запізнився на кілька років, це очевидно. Точніше очевидна неспроможність різних гілок влади паритетно та чітко, відповідно до функціоналу, усвідомити сутність глобальних процесів, що відбуваються в країні і, зокрема, пов'язаних із мілітарно-безпековою агресією путінської Російської Федерації проти України, українства і людства загалом. Тривалий час ми були свідками, як перші особи кидалися від однієї крайності до іншої у питаннях публічно-дипломатичного визначення суті викликів агресії з боку Москви, визнання окремих районів Луганської і Донецької областей та Автономної Республіки Крим окупованими територіями, законодавче закріплення-визнання терористичних організацій, структур та підрозділів тощо.

Тому вважаю за необхідне внести в проект цього закону насамперед термінологічний ряд, який би чітко фіксував (особливо для дипломатичного дискурсу) на рівні політичних та геостратегічних дефініцій усі очевидні та контекстні аспекти гібридно-мемісних агресій путінської Росії проти України і світу. Особливо важливим і ефективно-перспективним це буде в тому випадку, якщо відправною точкою стане розуміння всіх цих процесів як абсолютно нових явищ світової цивілізації. Наприклад, те, що ситуація в Криму та на сході України є сегментом глобального цивілізаційного протистояння, де на міжнародну арену вийшов новий сукупний гравець — глобальний гібридний тероризм (не плутати з міжнародним тероризмом). Потребує роз'яснення сам термін “глобальний гібридний тероризм” (а не просто агресія чи війна, яку “протягують” у публічний простір путінської апологети). Саме така постановка питання дає відповідь, що відбувається в Україні, зокрема, на сході і в АРК, в Європі, Сирії, США тощо. Це — глобальний гібридний тероризм, який культивує режим Кремля і його геостратегічні сателіти в світі через різноформатні й різнорівневі акції, події, заходи, відкриті та приховані (досить часто не мілітарні за формою, але завжди ефективні) агресії, спрямовані на руйнування.

Допоки законодавці разом із вищими державними очільниками та стратегічними партнерами лякаються цього терміна, намагаючись завуалювати його іншими, більш звичними, традиційно-визначеними визначеннями, він уже набув достатнього звучання в науковому світі і застосовується як характеристика сучасного безпекового стану.

Вкрай необхідно в проекті цього закону розмежувати поняття

Як зберегти Україну в Донбасі і в Криму?

“путінський режим” із поняттям “російський народ”. Поєднання цих дефініцій в публічному дискурсі (політиків, чиновників і, хоч як прикро, дипломатів) абсолютно точно вкладається в кремлівську концепцію розмежування українців і спрямування їхньої енергії в русло русофобських настроїв. Згодом за допомогою потужних масмедійних можливостей такі прояви путінці демонструють широкій публічній спільноті світу, намагаючись знищити нас комунікаційно-контентними технологіями і засобами.

А хіба не потребують законодавчого визначення такі дипломатично-планетарні поняття, як “мінський процес”, “нормандський формат”, “тристороння контактна група з мирного врегулювання ситуації на сході України”? Хто туди входить (і виходить), на яких підставах, хто і кому прописує директиви, яким чином відбувається ротація членів — чи це стихія “владного паркету” тощо — ці та багато інших запитань вже тривалий час залишаються загадково-ефемерними для українського суспільства. Що ж тоді говорити про міжнародну спільноту, яка категоріально намагається наші спільні планетарні проблеми старі шати “холодної війни”, популяризує зараз, здавалося б, відмерлий назавжди СРСР та комунізм у радянському виконанні.

Застосувавши принцип понятійного апарату на законодавчому рівні, в цьому випадку ми, крім зазначеного, поставимо перед світовими безпековими організаціями питання щодо необхідності негайного переформатування і модернізації системи колективної безпеки, нового розуміння безпекових процесів і чіткого визначення поняття “агресор” на сучасному етапі глобалізованого світу мирної цивілізації. Тут є лише один нюанс — чи готові ми самі (влада України) до цього кроку?

У законі про перспективу зазначених територій необхідно чітко охарактеризувати всі суб'єкти адміністративної діяльності окупційного режиму, які функціонують (чи функціонували) три роки і вісім місяців на зазначених територіях. Вважаю, маємо визначити належність до терористичних організацій усіх адміністративних управлінських одиниць АРК і окупованих районів Донецьчини і Луганщини, а їхніх керівників визнати посібниками глобального гібридного тероризму. В такому разі однозначно постає питання юридичних засад та регламентних процедур при-

сутності на цих територіях місій ОБСЄ, Червоного Хреста, Amnesty International тощо та принципів взаємодії з представниками глобального агресора.

Наголошую на ще одному суттєвому аспекті: цей закон має бути реальним актом прямої дії. Більше того, він міг би стати базовим для всієї сфери безпеки і оборони. Тоді змінюється не лише концепт, закладений у тіло закону, міняється зміст і дух документа, а з ним мають поглиблюватися і розширюватися всі стратегічні документи держави (РНБО, АПУ, КМУ) і навіть міжнародних місій в Україні. Він тоді набуває функціональних якостей та стає орієнтиром, з одного боку, і механізмом втілення практичних дій, з іншого, щодо реального звільнення окупованих районів Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим, а також моделювати перспективу для цих територій на майбутнє. Сама ж перспектива має бути теж чітко прописана на рівні структурного бачення цих територій та змодельованих варіантів, які бажано проробляти із закордонними партнерами. Тоді можна говорити не лише про реінтеграцію Донбасу (і обов'язково Криму), а й про їхню історично-ментальну реінкарнацію.

Закон має включати і зрозумілу та доступну систему комунікаційно-контентного супроводу всіх заявлених безпеково-цивілізаційних процесів трансформації — інформаційно-довідкових інструментів та механізмів, роз'яснень принципів та дій, довідково-архівних сервісів, соціальної індикації тощо.

Це лише декілька пропозицій до проекту закону “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях”. Насправді, виходячи з цінностей Майданної України та синергетичного поєднання державницьких позицій носіїв продуктивного досвіду (але не інтересів) вищого чиновництва, вітчизняних політиків, народних обранців, експертів, науковців, ми справді зрушили б з місця процес відновлення України на окупованих територіях.

Більше того, якщо вітчизняним законодавцям вдасться ввести закон на геостратегічний рівень міжнародно-дипломатичного дискурсу, то в цьому випадку Україна ще раз виразно заявила б про себе як потенційного фундатора новітнього міжнародного законодавства у сфері безпеки мирної цивілізації.

Ігор КОВАЛЬ,

докторант Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Людина, яка відкрила підземний архів мучеників

Сорок років тому я заповів собі служити охороні і популяризації старожитностей княжого Галича, та не думав, що доведеться займатися українською археологією ХХ ст. Бо ж радянська археологічна наука окреслювала верхню межу досліджень матеріальної культури давнини серединою ХІІІ ст., тобто погромом Руських земель Батиевим нашествиям у 1236—1241 роках. Та умовні й надумані хронологічні рамки знівелювалися після відвідин розкопок у Дем'яновому Лазу, які проводили 1989 р. молоді й щирі патріоти з Івано-Франківська.

Коли мої товариші, археолог Богдан Томенчук та історик Зіновій Дума, показали віднайденний у могильній ямі череп дівчини з розкішною косою, я зрозумів: трагічна доля нашої національної історії зробила археологію найвірнішою служницею для відтворення невідомих і зовсім забутих її сторінок. До голови лізли слова поезії Олега Ольжича-Кандиби про антропологію: “Також наука... Зжалься, Божа Мати!”. Десь іздалека, від берегів пам'яті Дністра, долинала сумна пісня, в якій дівчина-галичанка розповідала матері, яких страшних тортур вона зазнала в Станіславській тюрмі. Юначка оповідала своїй неньці про муки, що завдавав їй кат, рвучи жмутами волосся з коси — її дівочої гордості, чистоти і краси.

*І не побачиш мене в віночку,
Друзьби до шлюбу не поведуть,
У тормі темній кати замучать,
Без труни в землю м'я покладуть.*

У ті дні, коли Україна відроджувалася, а ми очищали своє сумління кров'ю і духом замордованих героїв, я вирішив воскресити для земляків з мого рідного села Реклинця, що на Львівщині, пам'ять і правду про одного з найбільших українських мучеників — талановитого вченого і державного діяча Андрія П'ясецького (1909—1942). З цим святим іменем й почалася моя довга дорога до української археології ХХ ст.

...Пізнім вечором восени 2015 року зателефонував мій давній товариш із Чорткова на Тернопільщині, директор місцевого гуманітарно-педагогічного коледжу Роман Пахолук. Упродовж двох років (1986—1988) ми здійснювали керівництво Вікторівською восьмирічною школою №2, вихованцем якої був славетний літературознавець нашої сучасності, доктор філологічних наук, професор Тарас Салига. А ще село Вікторів дало світу лауреата Шевченківської премії, письменника Степана Пушика і знаного в Україні поета Ярослава Ткачівського. Тож ми разом із Р. Пахолком вирішили створити шкільний музей історії села Вікторів, а діти приносили до школи черепки з мальованим орнаментом із тутешніх трипільських селищ, керамічні плитки з жовтогарячою, вишневою і зеленою поливою з румовищ Покровського монастиря давньоруського часу, різне крем'яне знаряддя. Але потім наші дороги, здавалося, вже навіки розійшлися. І от я чую рідний голос із далекого Чорткова. Дуже коротко Роман Іванович розповів мені про Чортківську трагедію 1942 р. і про своє прагнення розкрити її таємницю, яку вже понад 70 років ніхто неспроможний розгадати.

Про “Ягільницьку трагедію” (під такою назвою увійшов в історію розстріл українських патріотів 27 листопада 1942 року) я мав найзагальніші уявлення із книг професора Прикарпатського університету Івана Монолатія, які він мені незмінно дарує після кожного їх виходу. Для детальнішого ознайомлення в дорозі із історією трагічної події 1942 року я придбав двадцять четвертий том “Літопису Української Повстанської Армії”. Зі сторінок видання української діаспори Канади мені потроху стала вимальовуватися хроніка подій. “Ягільницьку трагедію” необхід-

но прочитувати тільки в контексті реакції німецької окупаційної влади на Акт проголошення про відновлення Української держави, який відбувся 30 червня 1941 року у Львові. Нацистські верховоди чітко усвідомили небезпеку, яку становив для їхньої загарбницької політики український визвольний рух під проводом Степана Бандери. Сотні документів, виявлених і досліджених істориками, розкривають ретельну підготовку гітлерівців до повного знищення українського націоналістичного підпілля. Приводом для запуску репресивної машини стало вбивство у Львові 21—22 листопада 1942 року високопоставленого військового чиновника. Однією з ланок кривавої помсти фашистів був розстріл 52-х українських політичних в'язнів, які мучилися у неволі в Чортківській тюрмі.

...Оживають моторошні картини подій 1942 року. 27 листопада, об 11 годині на тюремному подвір'ї з'являється спеціальний підрозділ гестапівців. Із другого поверху в'язниці стали виводити невольників. Перед тим, як посадити у кузов накритої брезентом вантажівки, у в'язнів забирали верхній теплий одяг. Тільки священику дозволили сісти в автомобіль у пальті. Як згадує оче-

Медальйон із зображенням образу Матері Неустанної Помочі

видець трагедії: “Деякі з в'язнів були дуже прибиті”. Але основна маса приречених на розстріл людей “була цілком зрівноважена та задержала горду поставу в відношенні до німців”. Машина в супроводі гітлерівських охоронців двічі того дня відвозила з Чортківської тюрми в'язнів до місця їх ліквідації. Після розстрілу окупанти вивантажили з машин під в'язничий мур чоботи, черевики і одяг загиблих героїв. Збереглися й інші свідчення того, що німці розстрілювали в'язнів Чортківської тюрми, одягнених тільки в сорочки і босих, з кулемета, встановленого на машині. Звуки від пострілів пістолета, які розносилися ягільницькими полями, свідчили, що садисти добили невинних жертв. Очевидці трагедії згадували: “Закидували яму великим камінням і відламками бомб, а звернувши до величезної шини”.

Я запитав Р. Пахолка, що спонукало його, керівника великого

Чортківський дослідник Роман Пахолук на місці розкопок

навчального закладу, до пошуків місця поховання жертв Ягільницької трагедії?

— Мене завжди хвилювала тема українства, особливо життя тих людей, які виборювали, відстоювали рідний край. У роки Визвольних змагань мій рідний дідусь воював у Легіоні Січових Стрільців, — відповів співрозмовник. — А там же лежать у землі понад п'ятдесят пелюсток українського цвіту. Вони мають бути поховані за християнським звичаєм.

Р. Пахолук познайомив нас із відомим чортківським краєзнавцем Юхимом Макоборським, який усе життя присвятив

вчання у Познані працював інженером заводу Біскупського в Коломиї.

3. Мельничук Василь (1914—1942). Окружний провідник ОУН (“Чумак”). Учасник Другого Великого Збору ОУН.

4. Парасюк Михайло (1914—1942). Родом з села Тулукова. Навчався в Коломийській гімназії, згодом на фізико-математичному факультеті Краківського університету. Викладав фізику в Заболотівській школі. За німецької окупації працював директором Заболотівської тютюнової фабрики.

5. Сливка Юрій (1908—1942). Народився в с. Зібранівці на Снятинщині. Активіст громадсько-політичного життя Покутського краю. 30 червня 1941 року вивісив у Заболотівці синьо-жовтий прапор.

6. Витвицький Павло (1912—1942). Народився в селі Витвиця Долинського району на Івано-Франківщині, священик у селі Жаб'є (сучасний райцентр Верховина), член ОУН.

7. Сорок Микола (1915—1942). Народився в селі Замагорі на Гуцульщині, псевдо “Гуцул”, член ОУН, повітовий провідник ОУН на Косівщині.

8. Сидорук Володимир (1912—1942). Народився в одному з сіл поблизу Коломиї. Коломийський районний керівник ОУН (“Вуйко”).

9. Ліцовський Богдан (1920—1942). Народився в с. Палагичах Тлумачького району Івано-Франківської області в священничій родині. Закінчив Коломийську гімназію, член ОУН, провідник юнацтва на Коломийщині.

10. Тихович Володимир (1920—1942). Народився в місті Коломиї в сім'ї умільця-гончаря. Референт молоді в старшинській сотні ОУН у Коломиї.

11. Мегера Володимир (1919—1942). Народився в Коломиї, навчався в місцевій гімназії, перебував у старшинській школі ОУН.

12. Коссак Олекс (1887—1942). Народився в м. Дрогобич на Львівщині. Після закінчення гімназії навчався на юридичному факультеті Львівського університету. 1912 року захистив докторську дисертацію з права. Працював адвокатом, знав сім мов, за німецької окупації виконував

службу референта у справах молоді при Окружному Українському Комітетові в Коломиї.

13. Сатурський Степан (1909—1942). Народився в селі Сухоставі на Тернопільлі. Закінчив Коломийську гімназію, навчався на правничому факультеті Львівського університету. Адвокат, суддя, відомий громадсько-політичний діяч.

14. Тунівський Степан (1911—1942). Походив з Буковини, вчителював у с. Ценява біля Коломиї.

15. Левицький Володимир (даних про його життєвий шлях не збереглося).

Автор книжки “Нас постріляли німці в сорок другому...” (Чортків, 2003), чортківський краєзнавець Андрій Базалінський дуже слушно зауважив у своєму дослідженні: “Трагедію 52-х відтворюємо, по суті, через пережиття коломиїських в'язнів, проте ця група становила менше третини розстріляних. Якби б то драми відкрилися, якби постала перед нами хресна дорога кожної жертви”. Як згадує Мирослав Харкевич, який чудом уник Ягільницької трагедії, з числа заарештованих у Коломиї німцями українських патріотів 14 жовтня 1942 року до Чортківської тюрми відправили 15 чоловіків і п'ять молодих жінок. Усі вони були членами забороненої гестапівської ОУН. Крім 15-ти колишніх в'язнів з Коломиї, на Ягільницькому полі ще розстріляли мешканців Тернопільщини та Дрогобиччини.

Отже, на думку Р. Пахолка, ми стали другим ланцюжком після запропонованої йому пропозиції Ю. Макотерського продовжити пошук на місці трагедії. Але ми не можемо оминати ще один ланцюжок — книгу Андрія Базалінського, мудру, правдиву і чесну.

...Наша група розбрелася безмежним полем площею 200 га. Через кілька годин мене починає душити гнів. За кілька днів до того я читав книгу митрополита Йосифа Сліпого “Паломництво до Святої Землі”. Ісповідник Христової віри, перебуваючи в 1933 р. біля печери у Вифлеємі, в якій народився Спаситель людства, кожну мить уявляв Українське Різдво зі свого дитинства на Тернопільлі. “Вони ж, мученики, вирушаючи в дорогу страждань, залишали сім'ю, родину, друзів, — думав я собі. — І невже, сідаючи за стіл на Святвечір чи у Світлий Великдень, їхня рідня не згадувала про невинно убієнних, не намагалася знайти їхньої могили?”. У цінному виданні української діаспори “Історико-мемуарний збірник Чортківської округи” (Торонто, 1974) згадується історичний факт, що “на місці масового гробу через одну ніч виросла велика могила, яку на вічну пам'ять мученикам висипало довколишнє організоване українське суспільство”. За свідченнями старожилів, курган, на якому встановлено високий хрест, наспали в ніч з 21 на 22 травня 1943 р. Могила простояла три дні. Німці зрізали дубовий хрест і пригнали з Чорткова єврейських в'язнів, які розрівняли могилу.

Мені не дає спокою усвідомлення, що сотні людей брали участь у насапванні кургану, навіть збереглася фотографія пам'ятної могили, але ніхто з мешканців довколишніх сіл не міг навіть приблизно вказати місця, де вона. Набатов докочуються до пам'яті серця слова члена НСПУ Євгена Зозуляка: “Розстрілювати людей — злочин. Розстрілювати тих, у кого все життя попереду, — злочин подвійний. Адже уражений кулею юнак недолюбив, недоспівав, не продовжив себе в дітях. Саме вони, молоді патріоти України, цвіт нації, склали більшість у тій трагічній півсоні, розстріляній 27 листопада 1942 року між Чортковим і Ягільницею”.

Підсумком нашої археологічної експедиції став висновок, що могила могла бути за межами військової порохівні, в районі великої впадини. Як показав час, ми перебували за п'ятдесят метрів від розгядки таємниці. Але в археології це занадто велика дистанція до справжнього відкриття.

Р. Пахолка не засмутила невдача. Він належить до тих дослідників (є кандидатом педагогічних наук), які не піддаються зневірі та відчаю.

В археології є ще й такий важливий чинник, як дослідницька удача і щастя. Його величність випадок подарував директору Чортківського коледжу зустріч із великим мистецтвом самобутньої художниці Світлани Луців, яка проживає в селі Требухівці Бучацького району. Роман Пахолко запросив славу майстриню оформити в коледжі кабінет української мови й літератури та студентську їдальню. Художню роботу з народними мотивами було виконано на найвищому мистецькому рівні. Саме тоді на сході України почалася жорстока війна. Жінка залишила вдома синопку і опинилася на передній лінії вогню, воюючи у складі легендарного батальйону “Айдар”. У фронтових окопах вирізав ще один талант С. Луців — уже як художника-живописця і графіка. Після успішних виставок у Верховній Раді України і в Львівському історичному музеї відбулася презентація творів тернопільської майстрині у Чортківському коледжі. На відкриття виставки в навчальному закладі С. Луців прийшла зі своїм бойовим побратимом Михайлом Драганом — воїном-атовцем та військовим археологом. У розмові з гостем зі Львова директор навчального закладу зізнався йому у своїх кількарічних пошуках таємничої могили.

— Вам пощастило, пане Романе, — схвильовано заговорив колишній фронтовик. — Мій син Андрій Драган очолює історико-пошукове товариство “Патріот”, що проводить пошуки захоронень.

Так започаткувався третій ланцюжок у пошуковій епопеї Р. Пахолка. 5 лютого 2017 року він звер-

нувся до товариства “Патріот” з проханням долучитися до пошуків. Пошукова група зі Львова, опираючись на інформацію, опубліковану в “Літописі УПА” (т. 24), зробила спробу магнітометром та металодетекторами виявити велике скупчення металу. Було досліджено площу приблизно 24 га — взимку, та ще й посеред снігів і болота. Першу спробу чекала невдача, та львівські дослідники не втрачали надій. До наступних пошуків вони залучили працівників комунально-меморіального підприємства “Доля” Львівської обласної ради. Застосування методу зондування ґрунту теж не дало позитивних результатів.

На цей раз доля надіслала Р. Пахолку четвертий ланцюжок у цій захопливій пошуковій історії. Їдучи одного разу з чортківським приватним підприємцем Григорієм Опацьким, він розповів йому про свої пошуки. Григорій Мирославович промовив: “Я знаю, де те місце, в якому були поховані в'язні сумління”. Років 35 тому, полюючи на Ягільницькому полі, мисливець натрапив на лиса, який намагався втекти у нору. Григорій встиг спіймати звіра за задні лапи, той почав завзято пробивати собі простір углиб нори. І разом із грудками свіжої землі на траву впала людська кістка. На жаль, тоді, на початку червня 2017 року, Г. Опацький не зміг показати місце лисячої нори. Але щойно на полі викосили ячмінь, львівські археологи поновили розшуки.

На Ягільницькому полі дослідники знову натрапили на лисячу нору — цього разу звірі витягли з неї кілька фрагментів людського скелета та залишки взуття.

Не применшуючи дослідницьку працю інших дійових осіб цієї інтригуючої історії, мусимо визнати, що ланцюжок до ланцюжка для встановлення істини сплітав насамперед Р. Пахолко. Коли він мені на початку жовтня повідомив, що львівські дослідники нарешті відкрили могилу в яму на глибині 2,30—2,50 м з похованнями 56-ти замордованих людей, а над нею поховальну камеру зі скелетами ще чотирьох небіжчиків, я негайно зібрався до Чорткова. Серед археологічних знахідок мене найбільше вразили залишки молитовника, який, очевидно, належав отцю Павлу Витвицькому. Зі склеєних докупи ґрунтовими водами і намулом сторінок пошуковцям вдалося прочитати слова “Бог” і “Господь”. А ще археологи зі Львова знайшли в лапці куртки однієї з жертв захитий мініатюрний тризубець. Знайдено два медальйони з чудотворними образами Гошівської Богородиці і Матері Неустанної Помочі.

Розкопки на Ягільницькому полі пояснили, чому ніхто з попе-

редників за три десятиліття пошуків не наблизився до розгядки таємниці. Майже всі шукали могилу на полі, а виявляється, що німецькі окупанти, оберігаючи родючу землю для свого довичного (як вони думали) панування, вибрали для розстріляних невжиток поблизу порохівні. Таку ж арийську педантичність вони продемонстрували після завершення розстрілу, наказавши скласти тіла загиблих у два ряди, головами до сходу.

Археологічна епопея важлива не лише для мешканців Тернопілля, Коломиїщини, Снятинщини, Тлумаччини чи Дрогобиччини. Нарешті повністю прочитано останню сторінку трагедії, про яку світ уперше почув на Нюрнберзькому процесі. Кремлівські вожді миттєво забули про його уроки, і вся комуністична пропаганда була націлена на очорення українського визвольного руху під керівництвом С. Бандери в роки Другої світової війни. Відкриття могили в'язнів Чортківської тюрми є прямою відповіддю одному з найбільших фальсифікаторів історії — президенту Московської імперії Володимиру Путіну про те, якою була реальна участь українського народу в боротьбі з німецьким фашизмом. Це відкриття має міжнародне значення.

Весь час, упродовж якого я співпереживав перипетіям пошуку побратима з Чорткова, не давала спокою думка: “Що за магічна чи, може, якась містична сила тягне мене до Ягільницького поля?” При кожній нашій зустрічі Р. Пахолко неодмінно загадував того мужнього оунівського підпільника, який 21 листопада 1942 року, рятуючись від гестапівців, смертельно поранив у голову СС-штурмшарфюрера і кримінального секретаря Гергарда Шарфа із Головного уряду безпеки Рейху. Героєм, що не здався в руки гестапівцям і поранений врятувався, був Дмитро Маївський (псевдо “Тарас Косар”), який народився 1914 року в моєму рідному селі Реклинець. А потім почалися розправи над українськими патріотами. У Львові з 25 до 27 листопада 1942 року гестапівці звозили бранців з міської тюрми під гору за Янівським цвинтарем, де їх знищували. Було розстріляно 28 самостійників, між ними — мого земляка з Реклинець Андрія П'ясецького, міністра лісового господарства в уряді Ярослава Стецька.

Ми з Романом Пахолком зустрілися на якусь мить у плінні життя в старовинному галицькому селі Викторові. Може, набравшись сили з праджерел, що ключами б'ють під Крилоською горою, де в давнину був Княжий Галич, вибрав він собі тернисту дорогу для пошуку історичної істини. А можливо, туди він рушив за покликом предків — гордих і нескорених.

Пом'янімо жертв соловецького етапу

27 жовтня 2017 року, о 16 годині, біля пам'ятника Лесеви Курбасу в Києві громадськість міста справила ПАНАХИДУ по жертвах Соловецького етапу, розстріляного в урочищі Сандармох.

...5 серпня 1937 року, за наказом НКВД СССР № 00447, вступила в дію постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 року П 51/94 “Про антирадянські елементи”. Розпочалася наймасовіша за всю совєцьку епоху “чистка” суспільства від елементів, які не годилися для будівництва комунізму. Її теоретично обґрунтував новий нарком НКВД Ніколай Ежов і зредагував Сталін.

ЦК ВКП(б) запропонував подати в ЦК склади позасудових органів — “трійок”, а також кількість осіб, що підлягають розстрілу й висланню.

“Трійки” поєднували в собі слідство, обвинувачення, суд і виконавця вироків. На все слідство відводилося 10 діб. Участь захисника, прокурора, а часом і самого звинуваченого, оскарження вироку та клопотання про помилування не передбачалися, а вирок виконувався негайно після його винесення. Цілою у душі настанови творця совєцької держави В. І. Леніна, який учив: “Будьте зразково нещадними... Розстрілювати, нікого не питаючи і не допускаючи ідіотської тяганини” (*В. І. Ленін, Полное собрание сочинений, Москва, Политиздат, 1981 г., т. 50, с. 165*). І відповідно до настанови “любимця партії і народу” С. М. Кірова, який учив: “Карати по-справжньому, щоб на тому світі був помітний приріст населення, завдяки діяльності нашого ГПУ” (*Промова з нагоди 15-річчя ГПУ; цит. за кн.: Сергій Шевченко. Архіпелаг особливого призначення. — К.: Фенікс, 2006. — С. 21.*).

На виконання згаданої Постанови “чистка” відбулася і в концтаборах і тюрмах. Так, начальник Соловецької тюрми особливого призначення (СТОН) Іван Анетер одержав наказ скласти список на розстріл **1825 в'язнів**. Одна група, 507 в'язнів, була розстріляна під Ленінградом 8 грудня 1937 року, 200 (насправді 198) — на Соловках 14 лютого 1938 року. Доля так званого **“Соловецького етапу” (1111 осіб)** стала відомою в 1997 році: капітан Матвеев із помічниками розстріляв цих в'язнів **27 жовтня, 1, 2, 3 і 4 листопада** в урочищі Сандармох на півдні Карелії. Серед **290 українців** — творець театру “Березіль” Лесь Курбас, поет-неокласик Микола Зеров, драматург Микола Куліш, колишній міністр освіти УНР Антон Крушельницький і його сини Остап і Богдан, історики академік Матвій Яворський, професор Володимир Чехівський, професор Сергій Грушевський, географ, академік Степан Рудницький, письменники Валер'ян Підмогильний, Павло Филиппович, Валер'ян Поліщук, Григорій Епик, Мирослав Ірчан, Марко Вороний, Михайло Козоріс, Олександр Слісаренко, Михайло Ялович, науковці Микола Павлушков, Василь Волков, Петро Бовсунівський, Микола Трохименко, творець Гідрометеослужби РСРП голландець родом професор Олексій Вангейм, міністр фінансів УСРР Михайло Полоз...

Цей Сандармох знайшли за документами та виявили на місцевості 1 липня 1997 року Карельський та Санкт-Петербурзький “Меморіали” (Юрій Дмитрієв, Веніамін Іофе). Тут **приблизно 150 ям, де покійся близько 9 тисяч розстріляних**. Це в 30-х роках було **“обычное место расстрелов”** на півдні Карелії... А скільки таких місць ми не знаємо...

2004 року стараннями українців усього світу, насамперед Товариства

української культури Карелії “Калина” (голова Лариса Скрипникова), там побудовано величезний пам'ятник — гранітний Козацький хрест “Убієним синам України” (автори Микола Малишко та Назар Білик).

...**1937 рік** — це гігантський масштаб репресій, що охопили всі регіони й усі без винятку верстви суспільства, від найвищого керівництва країни до далеких від політики селян і робітників. Це колосальні фальсифікації звинувачень. Це безпрецедентна плановість терористичних “спецоперацій”: “чистки” не міг уникнути ніхто. За 15 місяців кампанії за політичними звинуваченнями в СССР було заарештовано **більше 1,7 млн (одного мільйона семисот тисяч!) осіб**. А разом із жертвами депортацій і засудженими так званими “соціально шкідливими елементами” кількість репресованих перевищує **два мільйони (Тези Міжнародного товариства “Memorial”, Усього під час Великого Терору до розстрілу з політичних мотивів були приречені 681.692 (шістсот вісімдесят одна тисяча шістсот дев'яносто дві!) особи. (Борис Соколов. Наркомы страха. Ягода. Ежов. Берия. Абакумов. — М.: Астрепресс книга, 2001. — С. 130).**

“Чистка” тривала понад 15 місяців і була офіційно припинена за постановою Політбюро ЦК ВКП(б) 15 листопада 1938 року, хоча репресії тривали й далі.

Усі наші сучасні біди — це наслідок сатанинської селекції, під час якої була фізично знищена найкраща частина українського народу.

Починаючи з 2007 року, річниця початку Великого Терору (5 серпня) і день пам'яті Соловецького етапу (27 жовтня) відзначалися в Україні на державному рівні, відповідно до Указу Президента України В. Ющенка від 21.05.2007 р. № 431/2007 “Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Великого терору — масових політичних репресій 1937—1938 років”. Цей Указ, зокрема, поклав на Український інститут національної пам'яті обов'язок щороку споряджати на початку серпня експедиції в урочище Сандармох та на Соловецькі острови. 2011 року новий директор Інституту комуніст Солдатенко радо умив руки від цієї справи, бо Президент В. Янукович перепрофілював Інститут із центрального органу виконавчої влади на звичайний науково-дослідний інститут (після Революції гідності первісний статус Інституту відновлений, директором призначено Володимира В'ятровича). 2012 і 2013 років експедиція під керівництвом доброї пам'яті Григорія Куценка споряджалася коштом добродіїв (спонсорів). Надалі ми не зважувалися їхати в країну, яка веде неоголошену війну проти України. Та сподіваємося, що настане час, коли ми зможемо вільно їздити у Сандармох і на Соловки — в незалежну від Москви Карелію.

Василь ОВСІЄНКО, учасник паломництва у Сандармох і на Соловки 1999—2005 рр.; Міжнародна громадська організація “Соловецьке братство”; Всеукраїнське Товариство політв'язнів та репресованих; Всеукраїнський “Меморіал” ім. В. Стуса; неформальне Товариство “Українські Соловки”

Михайло СКОРИК,
член Національної спілки журна-
лістів України, Дніпро—Київ

Крізь темінь часу комуністич-
ної радянщини, крізь роки забут-
тя і зневаги доноситься сьогодні
мужній голос Матвія Шестопа-
ла, як писав письменник Віталій
Коваль: голос із ночі. І його при-
страсний голос українського па-
тріота постає в маловідомих чи
зовсім невідомих українському
читачеві публіцистичних творах
і публічних виступах на захист
української мови та видатних, але
викреслених із літературознав-
чого ужитку діячів української
культури й науки.

Голос із ночі

Духовне воскресіння видат-
ної особистості — це ніби по-
вернення до життя з нашого за-
небанного національного саду,
що не квітнув багато десяти-
літь, бо був обпечений ранніми
приморозками, брався сухосто-
ем, і що його намагалися агре-
сивно корчувати спритні “са-
дівники” не лише в цивільному.
Гіркі яблука цього саду значною
мірою торкалися й Матвія Ми-
хайловича, людини подвиж-
ницького духу до національно-
го спротиву. А народився він
7 листопада 1917 року на слав-
ній Звенигородщині Шевчен-
кового краю. Студентство гор-
до найменувало: ровесник, син і
голос революції.

Випускник філфаку 1941 ро-
ку і керівник Київського держав-
ного етнографічного ансамблю
співаків-кобзарів України пе-
ред самісінькою війною, гвардії
офіцер фронтової журналісти-
ки, він відчайдушно рвав стал-
лінські пута, в яких перебував на
зорі воєнної та повоєнної “ро-
мантичної” віри в комуністич-
ні ідеали. Ще у своєму листі зі
Сталінградського фронту, да-
тованому 1942 роком, опублі-
кованому Іллею Еренбургом
у своїх спогадах, старший лейте-
нант Шестопа́л писав: “Мою ми-
лую, голубоглазую Україну рас-
пяли паскудные немцы... Сталин
бьет в набат. Газеты не преми-
нут сейчас же поднять очередную
шумиху, сделать из этого очеред-
ную кампанию... Не забывайте
мудрых исторических слов сверх-
генеральнейшего...”

А коли та віра померла разом
із кривавим вождем усіх народів,
Матвій Михайлович повертаєть-
ся в “цивільну” журналістику на
новостворений факультет журна-
лістики в Київському університе-
ті. Після аспірантури в Інститу-
ті мистецтвознавства, фольклору
та етнографії АН України захи-
щає кандидатську дисертацію під
науковим керівництвом Макси-
ма Рильського, стає доцентом і
в. о. декана факультету журна-
лістики (1955—1957 рр.) Студен-
ти тогочася, зокрема майбут-
ні літератори: Степан Колесник,
Микола Сом, Борис Олійник,
Вадим Пепа, Григорій Гайовий,
Вадим Крищенко, Дмитро Сте-
повик, Дмитро Онкович, Мико-
ла Шудра, Віктор Погрібний, Ві-
ктор Полковенко нагадують, що
декан рішуче обстоював україн-
ський дух на факультеті, лише він
послугувався на лекціях винят-
ково українською мовою.

Він був і є!

До 100-річчя від дня народження

Як убивали нашу мову

Остаточний духовний “пе-
реворот” у розтерзаній компар-
тійними догматами душі доцен-
та Шестопа́ла стався з появою
закону “Про зміцнення зв’язку
школи з життям і подальший
розвиток системи народної
освіти в УРСР”, ухвалений Вер-
ховною Радою 17 квітня 1959 р.
Він надавав право батькам ви-
бирати мову навчання для своїх
дітей: російську чи українську.
Це стало початком жорстко-
го курсу влади на зросійщення
національної освіти в школах,
вишах, наукових та державних
установах. Відтоді й почало-
ся впровадження факультатив-
ного вивчення української мо-
ви. Подання депутатів Андрія
Малишка й Олеся Гончара про
скасування такої норми голо-
ва Верховної Ради Олександр
Корнійчук проігнорував.

Інститут мовознавства АН
УРСР, очолюваний академіком
І. Білодідом, заходився активно
впроваджувати за цим законом
двомовність, зібравши у лютому
1963 р. в Києві республіканську
конференцію з питань культури
української мови. Обговорен-
ня протягом двох днів тривало
за заданою парторганами схе-
мою: двомовність конче необ-
хідна українському суспільству.
І тут наприкінці конференції
мав слово кандидат філологіч-
них наук із факультету журна-
лістики Матвій Шестопа́л. **Він
заявив з поважної трибуни, що
теорія двомовної нації “...це на-
віть не теорія. Це мертвонаро-
джена річ у науці”. Зала завмер-
ла. А потім схвально зустріла ці
слова оплесками, як засвідчує
магнітофонна стенограма запи-
су конференції. “З яких це пір і
чого раптом українському наро-
дові випала така честь бути дво-
мовною нацією, — обурювався
оратор. — Я боюсь, що можна
так далеко зайти в розумінні дво-
мовності... Мені здається, що в
теорії двомовної нації є елемент
політичного підлабузництва, яке
принижує націю”.**

Комуніст Шестопа́л також
нагадав учасникам конференції,
що українська мова в сім’ї по-
над кількох тисяч світових мов
посідає 14 місце. І що великий
український народ “...Не дасть
на поталу будь-яким диким і не
зрозумілим інтересам знищи-
ти чи ліквідувати, чи асимілюва-
ти українську мову...” А закінчив
виступ словами з другого тому
К. Маркса, що “**Велике нам зда-
ється великим лише тому, що ми
стоїмо на колінах. Піднімося**”.

Клопи системи

Таке вільнолюбство виклада-
ча зарубіжної робітничої та кому-
ністичної преси тодішня влада
ще терпіла. Так терплять приру-
ченого орла, що поглядає із кліт-
ки у височінь небесних просторів.
Але в системі страху, ідеологіч-
ного холуйства, культу вождиз-
му й, як наслідок, духовного ви-
родження, тривалої терплячки

не існує. Тим більше, що наступ-
ного року на святкуванні юві-
лею Василя Еллана-Блакитного
в Київській філармонії знову го-
строслово “засвітився” публіцист
Шестопа́л.

Оцінюючи видатну постать
українського журналіста, про-
заїка й поета, критика, фейле-
тоніста й байкаря, редактора й
видавця, мудрого політика й дер-
жавного діяча, Матвій Михайло-
вич порівняв його, редактора, з
радянськими редакторами, прізви-
ще яких пізнаєш на останній
сторінці. “...Такі редактори, сіда-
ючи за статтю, насамперед обкла-
даються зеленими словниками”.
“Зелений” словник, виданий
1948 року, де слова й терміноло-
гія української мови калькува-
лися російською. Насамкінець
прозвучав і шестопа́лівський ак-
цент: “...**Я не повірю тому, хто го-
ворить про інтернаціоналізм, а сво-
го народу цурається. Такі люди не
здатні любити ні себе, ні інших. На
жаль, серед нас є чимало україн-
ців, національна свідомість яких
перебуває на рівні клопа**”.

У своєму щоденнику Шесто-
па́л напише: “Виступ супрово-
джувався палкими оплесками, а
в кінці зал плескав так довго, що
мені подумалось: завтра чекай не-
приємностей. Олесь Гончар захо-
плено допитувався голову Спіл-
ки журналістів Юхима Лазебника
(головуючого на вечорі — прим.
М. С.): “Де ти цього Шестопа́ла
відкопав?” У фойє мені влячно
тисли руку Микола Бажан, Агата
Турчинська, Зінаїда Тулуб, Петро
Іванов...” Наступного дня заввід-
ділу науки ЦК КПУ Ю. Конду-
фор звелів парткому університе-
ту розібратися, що там говорив
Шестопа́л про клопа?

Шашіль русифікації

А в березні 1965 року всі ці
нечувані для комуністичної вла-
ди “гріхи” зіпили до купи після
бунтівних партійно-комсомоль-
ських зборів на ідеологічному
факультеті, рішенням яких ке-
рівництву КДУ пропонувалося
усунути від викладання кількох
викладачів, які не несуть сту-
дентам належних професійних
знань, а є прибічниками руси-
фікації в своїх лекціях. Напри-
клад, Михайло Артинов окрім
читання лекцій ще й редагував
вишівську газету “За радянські
кадри”. За протоколом партко-
му КДУ №8 від 10 лютого 1965 р.
його усунуто з редакторства:
“**Надійшла заява від Артинова
про звільнення від обов’язків ре-
дактора газети в зв’язку з тим, що
він не знає української мови...**”
Керівництво вишу приписало
організацію зборів члену парт-
бюро факультету М. Шестопа́лу
(до яких він не мав жодного сто-
сунку) і відрахувало його з лав
КПРС, позбавило викладаць-
кої кафедри із заборонаю пра-
цювати в університеті. Студен-
ти стали на захист улюбленого
викладача. В офіційній заяві
67 зі 125 журфаківців заявили,
що коли доцента М. Шестопа́-

ла буде звільнено, то вони зали-
шають навчання в університеті.
Щоправда, такий протест не до-
поміг Навчителеві, а кільканад-
цять активних стаціонарників
було відраховано чи переведено
на заочний із подальшим відра-
хуванням.

Так почалося агресивне цьку-
вання талановитого викладача,
публіциста, науковця, літерату-
рознавця, перекладача за націо-
налістичні збочення, яке він на-
зивав “шашіль русифікації”. У
зверненні до парткомісії ЦК
КПУ від 12 січня 1971 р. він за-
уважує з гіркотою: “**Персональна
справа триває вже сім років (нечу-
вана річ!), весь цей час тримає мене
в стані постійної тривоги, невпе-
веності, іноді навіть відчаю**”. Про-
те він знайшов духовні сили, щоб
вистояти облудну компартійну, за
його словами, інквізицію, пере-
горнути з гідністю і презирством
власну партійну належність до
КПРС і поринути в історичні до-
слідження українства.

У повернутих в добу Неза-
лежності України зі спецхра-
нів КДБ арештованих праць по-
стали ґрунтовні, значущі роботи
“Скільки років українцям?”,
“Євреї на Україні”, “Літератур-
ні кізяки на дорогах історії” (про
історичні романи П. Загребель-

ного), “Декабристи і українське
питання”, “Олександр Грибо-
едов — прислужник царизму”,
“Михайло Лермонтов: “Я вошел
во вкус войны”. Майже всі во-
ни щойно опубліковані в книзі
“Компартійна інквізиція”, при-
свяченій 100-річчю ювіляра, раз-
ом з щоденниковими нотатка-
ми, роздумами про чиновницьку
підлість, архівними матеріалами
з протоколів парторганів та офі-
ційних заяв Шестопа́ла, з його
листуванням...

Документальна палітра пуб-
ліцистичної творчості Матвія
Шестопа́ла в обороні українсько-
го слова в добу його утисків і зне-
віри засвідчує невблаганну ходу
життєвими лабіринтами правдо-
любства та гнітючими догматами
бездуховності. Ходи між усвідом-
ленням себе самовідданим патрі-
отом на рідній українській землі
і ворожим елементом із націона-
лістичними збоченнями, які щор-
азу чіпляли сусловіподібні тру-
бадури інтернаціоналізму на його
принципову позицію в обстою-
ванні рідної мови та національ-
них прав українського народу.
Він з нами був і є — декан-legen-
да, гвардієць українського слова,
незабутній Матвій Михайлович
Шестопа́л, що правди вчив і во-
ював із неправдою.

Степан ТАТАРСЬКИЙ,
член НСЖУ
Світлина Володимира МОГИЛЮКА
та Степана ОКОЦІМСЬКОГО

Ой, у лісі біля «Глинки»...

Смолоскипи пам'яті (із записника журналіста)

Дорогою з Кривчого до Гермаківки на Борщівщині, де закінчується лісок Ходусів, увагу подорожніх віднедавна привертає вказівник “Повстанський грот” — стрілка ліворуч вказує напрям до лісу, точніше, до печери “Глинка” в урочищі Дубина, що стає дедалі відомішою завдяки ентузіастам-патріотам Гермаківки й Кривчого, котрі на початку липня цього року взяли до роботи над створенням меморіалу на місці героїчної загибелі односельців, які в кривавих сутичках із червонозоряними московськими окупантами виборювали незалежність України. 72 роки минуло від того спекотного серпня тривожного і драматичного 1945 року. 2017-й, проголошений роком УПА, посилив інтерес краєзнавців, істориків, просто небайдужих поціновувачів історії рідної землі ентузіастів-патріотів до героїки тих земляків, що поклали в буремні 40-ві ХХ ст. свої молоді гарячі серця на вівтар України задля здобуття свободи і волі прийдешнім поколінням українців.

Ідеєю відродити пам'ять про відважних лицарів Честі перейнялися гермаківські, іване-пустенські та кривченські нинішні патріоти, чийх односельців підступно знищили ось тут, у цій тихій мальовничій місцині за Кривчем, в урочищі Дубина.

У березні 1960 р. учасники тернопільського клубу спелеологів “Поділля” у складі керівника Володимира Радзівського, Юзефа Зімелса, Володимира Карпенка, Павла Скородея і Йосипа Лукашевича підійшли до скель, на які їм вказали місцеві діти-пастухи біля с. Верхнє Кривче Борщівського р-ну. “Півдня ми, п'ятеро, розкидали завал, який, за словами пастухів, з'явився у результаті енкаведистського підризу в 1945 р. І ось відкрився чорний отвір провалля. Біля входу лежав скелет. Тепер ми знаємо, що сталося 9 серпня 1945 р.”.

Цього дня у глухому гроті заквартирували боївкари-упівці. 20 озброєних солдатів, які прибули з сусіднього села Сапогова, оточили цей грот. На узвишші поставили три скоростріли, націлені на вхід, і наказали виходити по одному. Хлопці мовчали. Облога тривала 2 доби. Енкаведисти розпалили вогонь біля входу в печеру, сподіваючись димом викурити повстанців. Та марно. Тоді відправили лісника Михайла Бугера із запискою з наказом здатися. Повстанці не відповідали. В ніч з 9 на 10 серпня обложені, вибравши момент, почали прориватися з оточення з боєм.

Несподівано для енкаведистів з грота вибігли четверо повстанців і розбіглися у різні боки. Першими вискочили Петро Олексин, псевдо “Тарас”, уродженець с. Гермаківка, і Петро Сарабун, псевдо “Шелест” з с. Сапогова, вони врятувались. Інші два стрільці Дмитро Головатий, псевдо “Гала”, і Степан Чернецький, псевдо “Твердий”, впали від прицільних пострілів енкаведистів. Троє залишились у гроті й відмовились виходити. 10 серпня енкаведисти замінували грот і підірвали його. Прогримів потужний вибух. Під землею загинули Петро Матіїв, псевдо “Зубенко”, з с. Гермаківка, Іван Бездінний, псевдо “Соловій”, і Дмитро Бугера, псевдо “Недоля”, — обидва з Верхнього Кривче. Але спелеологи знайшли тільки один скелет. Де ще двоє, невідомо. Вічна їм пам'ять!”

Таку коротеньку інформацію подає у своїй книжці “Село — душа народу. Гермаківка у пам'яті та ідентичності” український історик-дослідник Нестор Мизак, родом гермаківчанин, нині професор Чернівецького НАУ ім. Ю. Федьковича. Власне, з тієї скупої інформації усе й почалося... Десь наприкінці цьогогорічного червня до Миколи Будзінського (заступника голови Борщівської РДА) зателефонували поважні земляки-кривчанці з Тернопільського земляцтва у Києві щодо можливості в рік УПА увічнення пам'яті земляків-героїв на місці трагедії 45-го... Той швидко “вийшов” на Нестора Мизака, який не забарився з пошуком у геть зарослому тернамі і бур'янами урочищі печери-криївки.

Спершу розчищали хаші, дорогу... Вималювала простора галіянина з кількома гіпсовими скалами, в одній з яких навки застигла трагедія... Обміркували детальний план робіт. Протягом спекотного місяця тут потрудилися “на ентузіазмі”, у царині духовній гермаківські та кривченські трударі-хлібороби, зварювальних справ майстер Ярослав Саджинський (пам'ятний хрест і декоративна решітка — то справа його працюючих рук), просто небайдужі патріоти — Василь Мизак, Василь Маслій, Андрій Лесюк, Роман Остафій, Степан і Ярослав Гаврилюки, Ігор Синьків, Петро Філяк, Степан Нефедюк з Гермаківки, Іван Матіїв з Іване-Пустого, знавець розчищення підземель (то його батька, Петра Матіїва, навки відрядили в небеса кати України).

Окрема подяка грейдеристу Борщівського райавтодору Василеві Пастуху, а також гермаківському бульдозеристу Михайлу Пуляку, які виконали значний обсяг опоряджувальних робіт...

У хід ішли бензопили, сокири, лопати,

граблі, електроди, столярський реманент, мобільний електрогенератор... Щось — із дому, щось зі столярень гермаківських підприємців Петра Філяка та Володимира Шупенюка — і вже на горбочку в затінку з'явився стовпик та дві лавочки, очищено від багаторічного хмизу пагорби, на скелях видовбані ніші для меморіальних табличок, обрізками деревини вимощено захисні загати на випадок природних зсувів лісового ґрунту, встановлено ювелірної роботи металевий хрест, меморіальні таблички роботи сільського умільця виготовлення надгробних знаків Ігоря Гривняка...

А вечорами в сільському будинку культури — репетиції чоловічого ансамблю патріотичної пісні...

І настав той день... Неділя, 20 серпня. До галіявини Пам'яті, до повстанського гроту хлинув потік транспорту з навколишніх сіл, Борщева, Заліщик, Тернополя, Києва...

Потужно і велично звучить із колонок “Ще не вмерла...”, люд “наживо” підтримує гімн — і він злітає в синє-синє небо, до ІХНІХ душ...

*Зупинись, україно!
Тут небо і зорі всміхнулись
Нам востаннє в житті...
Але ворогу ми не здались!
Із нерівного бою кривавого
Не повернулись —
За свободу твою
І за волю України лягли, —*

такими словами автора цих рядків, що народились саме тут під час підготовчих робіт, ведучі Михайло Бегуш та Марія Гуска розпочинають незабутнє дійство, в якому, як у каліново-барвінкових вінках на головах українських дівчаток (іване-пустенських школярок, що ніби з пісні “У полі могила...” приїхали сюди завітати їй) переплелися туга і біль, тиха сльоза на очах і шем у серці, маєво церковних хоругов і державних синьо-жовтих та червоно-чорних стягів УПА, українські повстанські пісні в виконанні ансамблів патріотичної пісні Гермаківки “Йшли селом партизани”, “Ой, у лісі, на полянці”, “Подай, дівчино, руку на прощання”), Кривчого (“Край села стоїть хатина”, “Ой там за гаєм, за моргаєм”, “Ой, поле, ти поле”), Іване-Пустого (низка “іване-пустенських” пісень), і пристрасне полум'яне слово-спогад, слово-подяка, слово-настанова з уст ораторів...

Духовні отці церковних греко-католицьких та православних громад Гермаків-

ки, Кривчого, Борщева відправили екуменічну панахиду, отець Володимир Качан (Кривче) освятив хрест і надскельну меморіальну табличку з фотообrazами полеглих. Здіймається молитва до неба...

Нестор Мизак виголошує полум'яне слово на славу героям-землякам і як заповіт нинішнім та завтрашнім поколінням українців берегти у пам'яті тую славу...

Далі біля мікрофона — киянин, автор книги “Кривче. Село на пагорбах історії”, активний член товариства “Просвіта” Степан Яловега, відомий український багаторічний політв'язень, письменник і державно-громадський діяч Микола Горбаль, народний депутат України Олег Барна, голова Тернопільської обласної ради Віктор Овчарук, заступник голови Борщівської районної ради Андрій Русенко, атовець, щира патріотка-українка з Іване-Пустого, активістка національного відродження краю від бурхливих кінця 80-х—початку 90-х років минулого століття Богдана Чубей, капітан Збройних Сил України гермаківчанин-атовець Любомир Гуменюк. У кожного з них — своя історична пам'ять, свій біль і своя тривога за долю України, свої настанови підрастаючому поколінню українців, у чий руки пе-

редають естафету боротьби, яка ще, на жаль, триває...

Без сумніву, найцікавішою була інформація про ТОЙ драматичний день-час, про трагедію біля “Глинки”, яка була далеко не єдиною в ланцюгу кривавого терору сталінсько-беріївських опричників на теренах Західної України (і не тільки).

— Стрільці УПА розкидали по селах листівки, в яких закликали громадян не підкорятись більшовицько-московському режиму, зокрема, не вступати в колгоспи, не підписуватись на державну позику, не сплачувати податків за кожне дерево, кожну скотину, кожне яйце, не дозволяти владі закривати церкви, зносити й розбивати кам'яні хрести; закликали вчителів, особливо присланих східняків, не примушувати учнів записуватись у піонери та комсомол, виховувати їх у патріотичному національному дусі. Хлопці-повстанці наводи-

ли жах на енкаведистів, розстріляли їхній автомобіль, який прямував на облогу підпільників УПА в с. Гермаківка, біля Кривченської школи. Доношків (сексотів) і зрадників знищували. Здійснювалось інше активне протиборство владі, — розповів дослідник історії УПА Степан Іванович Яловега.

— На моє серце в ці хвилини скрапують сльози, — не стримує емоцій 87-річна Богдана Петрівна Чубей. — Колись я працювала екскурсоводом у Кривченській печері “Кришталева” і проживала по сусідству з Іанною Бездінною, син якої Іван та родич Дмитро Бугера загинули тут. Старенька часто ходила сюди молитися, але нікому не розповідала, боялася. Знаючи мої краєзнавчі інтереси, одного разу повела мене з собою і відкрила страшенну таємницю... “Колись, як Бог дасть жити, Даню, скажи, щоби люди поставили тут хрест... І щоб задзвонили дзвони в церквах, бо ІМ дзвони не грали...”, — казала. Нині виконано її заповіт... І дзвони зараз дзвонять в Іване-Пустому, Гермаківці, Кривчому...

Заступник голови Борщівської РДА Микола Будзінський щиро дякує усім, хто наближав цю подію і хто був її учасником 20 серпня 2017-го...

*Стань побожно, україно,
І своїм молитовним привітом
Наші душі зігрій.
Ми не знали неслави-ганьби.
З піднебесся зсилаєм
Тобі золотим заповітом:
Де б у світі не був, —
Україноньку-Матір люби! —*

із уст ведучого Михайла Бегуша звучить друга строфа вірша, яким починалося дійство, і які написані біля входу в печеру...

...Знову потужно воедино зливаються і линуть у райські сади, де спочили навки душі наших героїв-краян, аудіозапис і голос громади... Ще нам, браття-українці, усміхнеться доля!.. І віряться в ці слова, якщо поруч з ветеранами стоять у мазепинках, тримаючи без страху плакат з огненним рядком із Декалогу українських націоналістів “Здобудеш Українську Державу — або згинеш в боротьбі за неї” іване-пустенські хлоп'ята, якщо так сонячно різнобарвно сяють на юних школярочках і на людях старшого віку невмирущі українські вишиванки, а руки громади прагнуть продовжувати з допомогою влади, депутатів різних рівнів на цьому місці опоряджувальні роботи щодо створення величавого, як висловився Нестор Мизак, Пантеону українських героїв, до якого приходитиме юнь і молодь, де відбуватимуться згодом конкурси, фестивалі патріотичної пісні, вишколи юних нащадків героїчної слави дідів і прадідів, туристично-спортивні змагання тощо...

Р. С. Коли учасники мітингу-реквісму повернулися додому в Кривче, Гермаківку, Іване-Пусте, не одного запитували односельці: “Ти не знаєш, чого так довго били в дзвони коло церкви?”...

Нині біля показника “Повстанський грот” зупиняються туристи, які їдуть на екскурсію до Кривченської печери “Кришталева”, спускаються до пам'ятного знака повстанцям УПА, низько схилиють голови і кладуть квіти.

Нещодавно члени гуртка патріотичного виховання “Джура” Дзвиняцької школи відвідали це святе місце і посадили на пагорбах барвінок та калину біля хреста і гроту.

Михайлина БОДНАР, завідувачка відділу культурно-масової роботи Івано-Франківського ОО ВУТ «Просвіта», організатор заходу

Славиться наша Україна гарними звичаями та обрядами. Ось і просвітяни дали можливість познайомитися з однією з традицій нашої України. Це — осінній пісенний ярмарок. Він відбувався біля ОНД «Просвіта». Чому саме осінній? Бо завжди праця українців супроводжувалася піснями. Особливо коли наставали осінні роботи. Люди організовували толоки, лушили квасоллю й кукурудзу, при цьому співали пісні: і веселі, і сумні, і жартівливі, розповідали цікаві дотепні оповіді, сміховинки. Та коли врожай був у коморі, то збиралися на ярмарок продавати рештки своєї продукції, їдучи, співали. Так було і тут. Учасники театру-студії «Талант» Будинку дитячої та юнацької творчості з Долини, яких організувала Світлана Петрів у театралізованому дійстві, закликали всіх на ярмарок. Дуже колоритний був фольклорний гурт «Пшеничне перевесло» ОО «Жіноча громада». З в'язанкою цибулі та часнику, бутлем вина в дерев'яному кошику, українським салом та піснями...

*Ідемо на ярмарок,
На дорозі шарварок,
Ідем, ідем торгувати
Та й обнови купувати.
Ідемо на ярмарок...*

А Надія Самборська вже «повернулася» з ярмарку й купила окуня. Про це співала і в своїй пісні «Ой я, молода, на базар ходила». На пісенний ярмарок організувала своїх вихованців директорка дитячого садочка «Пізнайко» Ірина Стасюк. Численно прибули й учні музичної школи № 2 ім. В. Барвінського Ярослав Андрусак, Нікіта Масник, Дарина Гриничук та Вікторія Калабіжна (керівник — Н. Ковлева), яка, зокрема, співала про ярмарок у Рахові. Привів на осінній пісенний ярмарок сво-

На пісенному ярмарку...

ку жіночий вокальний ансамбль з Тлумача «Чисті джерела», який підготував пісні «По саду ходила, горішки збирала» й «Терлиця». З цього району був і гарний просвітянський колектив «Берегиня» під керівництвом Оксани Трак, голови місцевого осередку «Просвіти». Він давно створений і має неабиякі успіхи. Чи ви чули, що жінки вже й виводять на базар продавати своїх чоловіків? Отаке буває. Ось як співає у своїй пісні Руслана Денега: «Ой там на товчку, на базарі жінки чоловіків продавали». Чоловічий громаді присвятила свою гумореску Віра Цвірлак з Радчі Тисьменицького району та фольклорний гурт «Ромашка» з Іванківки Богородчанського району, який виконав пісню «Жив собі такий Іван». Адже тепер здебільшого не те що три кути в хаті тримаються на жінці, а чотири. Чоловіки своїх жінок послали на заробітки за кордон, а самі потроху спиваються. Та є в нас справжні козаки, патріоти, є ким гордитися. Пісню «Козаки» виконав Микита Мас-

ті, де вчив дітей християнських цінностей. Незабаром після проголошення незалежності України у Добровлянах Калуського району

її в сучасній обробці. Смішили на ярмарку присутніх і Поліна Дідух, яка знає понад тридцять гуморесок, і Станіслав Гринда. Не оминає просвітянських за-

зародився просвітянський осередок, а з ним і фольклорний гурт під однойменною назвою «Добровляни». Відтоді й плекає рідну українську пісню. На ярмарку ці немолоді вже жінки виступили з піснями «Ой на горі два дубки», «Шумить дуб зелений», «У неділю сполудня». До гурту завжди їх збирає просвітянка Марія Василів. Тепер на поїздку до обласного центру їх зорганізувала голова Калуського райміськоб'єднання «Просвіта» Леся Кирилович. Транспортном допоміг сільський голова Василь Кучерак. Іринку Шегеду слухали і в Києві, і в Одесі, і в Скадовську Херсонської області на відомих «Чорноморських іграх», на Міжнародному фестивалі у Новояворівську Львівської області. На ярмарку теж дуже тепло її зустріли й підтримали молодий талант.

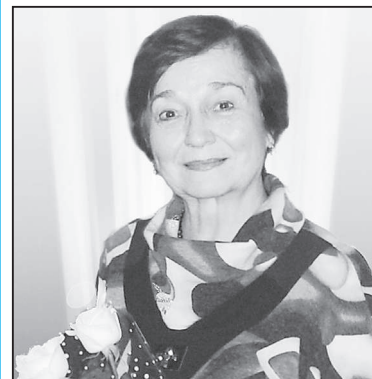
Пріємно, що не дають забути українську народну пісню в молодіжній вокальній формації «Ньюфранк». Її керівник Ірина Микитюк старається подати

ходів народний вокальний ансамбль «Смерічка» і, зокрема, її керівник Леся Мельник. З чудовим тембром голосу, вона всім дарує радість. На ярмарку гостям припала до душі її пісня «На вулиці скрипка грає» та у виконанні «Смерічки» «Ой чорна я си чорна».

«Засіяли білі квіти осені, Уже верба схилила до сну, Але по стежці споминів і досі ми Шукаємо удвох свою весну», — авторську пісню-спогад «Я твоя» виконала підприємець з Яремчі Марічка Івасишин. На ярмарок приїхали молоді з села Забережжя Богородчанського району, від яких ми почули пісні «Стежина», «Золоті криличка». З короуємо на рушнику Руслана Денега у своїй пісні «Ласкаво просимо» побажала всім доброго здоров'я, миру, добробуту й достатку в родині, щоб просвітянська зоря світила й не згасала.

За участь в осінньому просвітянському ярмарку подяки його учасникам вручив відповідальний секретар ОО ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка Михайло Січка. Подякували всім підприємцям і просто добрим людям, які ярмаркували в нас із продукцією: І. Заграновському, М. Ранюк, Д. Говері, Н. Синиці, З. Кияку, В. Романюку, обласній спілці краєзнавців (голова — М. Косило), Івано-Франківському коледжу ресторанного сервісу й туризму, його директору — В. Кузнецовій, старшим майстрам виробничого навчання Р. Вдельник та О. Кваснюк, які частували присутніх чаєм, кавою, солодошами. Дякуємо й ОТБ «Галичина», яке зафіксувало й записало цікаві моменти ярмарку.

До 80-річчя від дня народження заслуженого працівника культури та відмінника освіти України, члена Національної всеукраїнської музичної спілки, талановитого харківського музикознавця Галини Смаглій (1937—2010).

Пам'яті Галини Смаглій

Тетяна ШЕРСТЮК, викладач Балаклійської дитячої музичної школи

Двадцятип'ятирічною випускницею музикознавчого факультету Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського 1962 року вона почала трудову діяльність у Харківському музичному училищі ім. Б. М. Лятошинського. Майже півстоліття Галина Артемівна віддала педагогічній праці в рідному училищі, де викладала сольфеджіо, теорію музики, гармонію, методику викладання музично-теоретичних дисциплін, була консультантом з педагогічної практики.

Основною фундаментальною науково-методичною працею Г. А. Смаглій став підручник «Основи теорії музики», створений у співавторстві з донькою, талановитим педагогом-теоретиком Л. В. Маловиком, що пішла стежиною матері.

Видані 1998 року «Основи теорії музики» стали першим в Україні підручником, в якому поєдналися надбання сучасного теоретичного музикознавства і традиції, притаманні українському народному музичному мисленню. Також це перший підручник з теорії музики, основою якого стала українська народна та професійна музика.

Не менш значущим у методичній діяльності Г. А. Смаглій стало створення підручника «Сольфеджіо» для учнів ДМШ та ДШЕВ. Оригінальне видання поєднує функції підручника, хрестоматії для сольфеджування та співів із текстом, а також нотного зошита для виконання завдань. Цей підручник дуже люблять не лише діти, а й викладачі, оскільки він відповідає програмним вимогам, написаний доступно й зрозуміло для дітей мовою, містить цікаві й різноманітні форми роботи й завдання, компактний і зручний у застосуванні. Музичний матеріал підручника різноманітний, проте його основа — українське національне мистецтво.

Завдяки педагогічному таланту і професійності, поєднаним із професіоналізмом, Галина Артемівна виховала багато поколінь талановитих музикантів, співаків, педагогів. Психолог від природи, вона тонко відчувала всі нюанси характеру чи душевного стану кожного студента, могла впливати на формування творчої особистості, вносити позитив у серце кожного, хто з нею спілкувався.

Мудрість і простота, високий професіоналізм і педагогічний талант, людяність і щирість — саме ці риси були властиві Галині Артемівні Смаглій, світла постать якої завжди буде дороговказною зіркою для багатьох педагогів-музикантів — цілителів дитячих душ і сердець.

їх дівчат із вокального ансамблю «Квіти ромену» Орест Турок з пісню «Анничка». Бідкалась там і солістка ОНД «Просвіта» Людмила Булієнко, що не має доброго чоловіка, виконавши жартівливу пісню «Маю, люди, чоловіка». Дана та Діана Данилюки придбали собі на ярмарку новенькі черевички, про які й співали в пісні «Черевички». Хвалились дівчата з дитячого юнацького клубу Міського центру дозвілля дітей за місцем проживання, що люблять Гриця: «Ой, мамо, люблю Гриця». Колись займалась у Клубі обдарованих дітей обласної «Просвіти» Мар'яна Корольук. Тепер удосконалює своє мистецтво в Калуському коледжі культури. Тому не змогла оминати пісенний ярмарок. Тепло сприймали учасники пісенного ярмар-

ник, про славних героїв співав Андрій Фуштей. Він випускник Івано-Франківської теологічної академії. Нещодавно повернувся з міста Лубни Полтавської облас-

Свято українського слова

Хмельницьке ОО “Просвіти” спільно з Хмельницькою централізованою бібліотечною системою (директор – Тамара Козицька) ще 2015 року виступили з ініціативою проведення літературного фестивалю “Слово єднає!”. Задум підтримали управління культури м. Хмельницького та міська влада. Цьогоріч, у рамках проведення Дня міста, фестиваль відбувся втретє. У ньому взяли участь понад 50 місцевих письменників і літераторів, спеціальними гостями свята стали Василь Шкляр, Віталій і Дмитро Капранови, Марія Чумарна (Львів), Лора Підгірна (м. Кам’янець-Подільський), Наталка Михно (м. Тернопіль, Тернопільська обл.), Ірина та Микола Сичови (м. Старобільськ, Луганська обл.), Григорій Половинко (м. Луганськ).

Віталій МІХАЛЕВСЬКИЙ, голова Хмельницького ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, заступник голови Оргкомітету фестивалю “Слово єднає!”

Виставки книг, презентації поетичних і прозових збірок, зустрічі з авторами, майстер-класи для молодих літераторів і журналістів і літературний марафон — усе це відбувалося у різних локаціях міста: у бібліотеках Хмельницької ЦБС, монотеатрі “Кут”, Хмельницькому обласному літературному музеї, у сквері ім. Тараса Шевченка. Цьогорічним нововведенням був літературний міст “Прем’єра книги 2017” у формі Skure-марафону. Фестиваль дав поштовх для подальшого розвитку літературного процесу в районах і селах області. На творчій зустрічі “Літературні таланти Хмельниччини” керівники мистецьких осередків і спілок обговорили питання співпраці, поділилися досвідом творчої роботи, ближче познайомилися та виступили зі своїми творами. Серед них — члени творчого клубу “Ліра” з Кам’янця-Подільського (керівник — Неля Ліщинська), літературно-мистецького об’єднання ім. В. Бабляка “Сонях” з міста Дунаївці (керівник — Валентина Байталюк), Людмила Пшенична з Чорного Острова Хмельницького району.

Фестиваль об’єднав не тільки літераторів України, а й покоління. Активними учасниками стають школярі та студенти. Окремий день так і називався “Молодий дебют”. До нас завітали молоді таланти з Вінниччини, Житомирщини, Київщини і, звичайно, з Хмельниччини. Особливо відзначилися літератори й театралі з поетичного клубу “Роса” та літературного театру “Глорія” Хмельницького національного університету (керівник — старший викладач Таїсія Коваль), які вже третій рік дивують усіх влас-

ними творами та емоційним, сучасним прочитанням Тараса Шевченка. Оригінальну експериментальну прозу глядачам прочитала переможець VII Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської і студентської молоді імені Тараса Шевченка Марія Клопотюк, яка у Каневі цьогоріч отримала нагороду.

Надзвичайно цінною і цікавою у рамках літературного марафону була грандіозна для міста Хмельницького за своєю суттю подія — величезна прес-конференція з такими відомими авторами: українським письменником і політичним діячем Василем Шкляром, поетесою, прозаїком, драматургом, дослідницею української звичаєвої культури, авто-

ром багатьох книжок для дітей Марією Чумарною, поетом-романтиком, головою обласної “Просвіти”, доцентом Хмельницького національного університету Віталієм Міхалевським, письменницею, істориком та куратором авторського проекту “Літературний туризм” Лорою Підгірною, поетом і громадським діячем Миколою Сичовим і його дружиною Іриною, які приїхали у Хмельницький для участі в Літературному фестивалі з прифронтового Старобільська, українським письменником, художником і громадським діячем Григорієм Половинком, начальником управління культури та туризму Хмельницького міськвиконкому Артемом Ромасюковим.

Зокрема Григорій Половинко наразі проживає на території окупованої Луганщини, недалеко від українського Щастя. Задля участі в Літературному фестивалі “Слово єднає-2017” цей героїчний та мужній 70-річний чоловік, який спілкується лише українською мовою, подолав усі труднощі та небезпеки, пов’язані з перетином блокпостів окупантів.

Учасники прес-конференції відзначили гострий і постійний наступ русифікації, навіть останнім часом, під час війни на сході України. Прикро, що величезна кількість молодих українців ви-

їжджає на навчання до Польщі та інших країн Європи; сьогодні історія України початку ХХ століття й надалі залишається для багатьох місцевих можновладців незручною, свідомо замовчується або ж перетворюється на казенну шароварщину, яка не несе жодного реального, змістовного навантаження; сучасному українському літературному процесу не вистачає доступності, живого спілкування письменників із читачами з маленьких українських міст, інвестицій у літературно-мистецькі дії не лише всеукраїнського, а й регіонального формату.

Тому відрядно, що Хмельницький — одне з небагатьох міст, де підтримується прагнення людини до високого слова та знання своєї історії. Свідчення цьому — матеріальна підтримка та участь у Фестивалі міського голови Олександра Симчишина, секретаря міської ради Михайла Кривака, начальника управління культури і туризму Артема Ромасюкова та багатьох працівників сфери культури Хмельницького.

Заключний етап фестивалю, який вже позиціонується як всеукраїнський (підбиття підсумків, автограф-сесії, нагородження учасників) відбувся вже традиційно біля пам’ятника Тарасу Шевченку. Незмінні патріотичні гасла “Слава Україні!”, “Вперед, Українці, вперед!”, “Слово єднає!” стали близькими і сягнули глибин душі кожного учасника літературно-мистецького дійства.

Фестиваль ще раз визначив і підтвердив, наскільки важливою та вагомим для України і кожного українця є українська книга, прекрасна українська мова, якою ми, українці, лише зараз вчимося пишати.

З ініціативи «Просвіти» Полтавський обласний інтернат названо на честь Софії Русової

“Ми переконані, що назва “імені Крупської” — діячки злочинної партії російських більшовиків, соратниці ката українського народу Володимира Ульянова-Леніна та ще й не де-небудь, а в навчальному закладі, була повним абсурдом. Тож Товариство “Просвіта” у рамках громадських ініціатив, що спрямовані на виконання декомунізаційних законів та Указу Президента “Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років” ініціювало перейменування. Відтепер школа-інтернат №2 І–ІІІ ступенів Полтавської обласної ради гідно неситиме славне ім’я Софії Русової — видатного педагога, життя і діяльність котрої нерозривно пов’язана із Полтавою, активно діючи Української Революції 1917–21 років, сторіччя якої Ук-

Полтавська обласна державна адміністрація та депутати обласної ради підтримали ініціативу Полтавського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства (ПОО ВУТ) “Просвіта” з увічнення у назві обласного інтернату № 2 І–ІІІ ступенів діячки доби Української революції 1917–1922 років, видатного українського педагога, прозаїка й літературознавця Софії Русової. Зокрема, сімнадцята сесія сьомого скликання схвалила рішення № 532 “Про перейменування Полтавської спеціалізованої школи-інтернату № 2 І–ІІІ ступенів Полтавської обласної ради”.

раїна відзначає цього року, автора низки педагогічних праць”, — наголосив автор ідеї, координатор громадського-волонтерського проекту “Декомунізація на Полтавщині”, перший заступник голови ПОО ВУТ “Просвіта” Олег Пустовгар.

У “Просвіті” впевнені, що цей спільний крок громадськості і влади — гідний внесок у справу патріотичного виховання молоді. Незабаром просвітня Полтава завітають до цього навчального закладу, аби прочитати лекцію

та показати документальний фільм про Софію Русову. “Зробимо все, аби донести до викладачів і вихованців інтернату, загалом Полтавської громади той факт, що ідеолог українського націоналізму Микола Міхновський уперше публічно промову “Самостійна Україна” виголосив саме в Полтаві — якраз у будинку подружжя українських патріотів Олександра та Софії Русових”, — зауважив Олег Пустовгар. Маніфест “Самостійна Україна” є знаковим, історичним, адже Ми-

кола Міхновський уперше в нашій історії ХХ століття заявив про потребу здобуття національної державності. Саме у будинку Русових названо головного ворога України — російський імперіалізм.

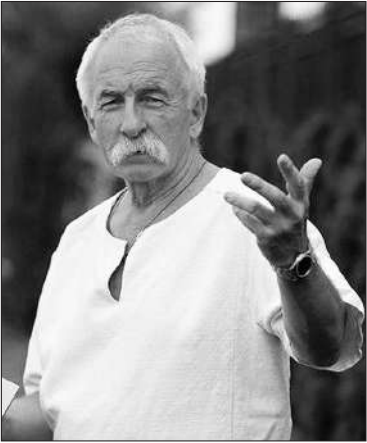
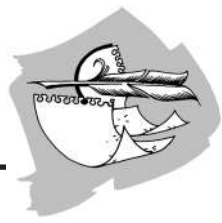
Саме у полтавському будинку Русових Микола Міхновський закликав українців виборювати “одну, єдину, неподільну, вільну, самостійну Україну від гір Карпатських аж по Кавказькі”.

Нагадаємо, що перший крок з увічнення Софії Русової у Пол-

таві зроблено завдяки декомунізації. На пропозицію Олега Пустовгара, а також депутата міської ради Юліана Матвійчука та голови Полтавського міського товариства “Просвіта” Тараса Пустовіта голова облдержадміністрації Валерій Головка перейменував провулок Бакинських комісарів на честь родини Русових.

Окрім зміни назви, спеціалізована школа-інтернат № 2 змінила й статус. Відтепер це експериментальний заклад освіти регіонального рівня. Цей статус надано наказом ОДА “Про проведення дослідно-експериментальної роботи регіонального рівня “Соціалізація особистості в умовах інноваційного освітнього середовища”.

Прес-центр Полтавського обласного товариства “Просвіта”

Юрій КОВАЛІВ, доктор філологічних наук, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка

*Продовження.
Поч. у ч. 43 за 2017 р.*

Польща запровадила адміністративний “сокальський кордон” (від м. Сокаль), аби штучно відмежувати Галичину від Волині, Холмщини та інших українських земель, приречених на асиміляцію. Щоб переїхати з них до Львова або Тернополя, потрібно було отримати спеціальний дозвіл (що вдалося зробити волинським театральним трупам Ольги Міткевичевої й М. Орла-Степняка). У православних церквах Підляштя й Холмщини проводилася примусова ревіндикація (повернення в католицизм), діяли так звані “крокуси”, які збиткувалися над православними селянами, змушуючи їх йти до костелу. Крім того після ратифікації польським сеймом сумнозвісного Ризького договору (15 квітня 1921) уряд Польщі, в якому перемагали шовіністичні погляди націонал-демократа Я. Дмовського — прихильника асиміляції українців та інших “неісторичних народів”, заборонив політичну діяльність українських емігрантів. Вояків УНР інтернували в табори, а державний центр УНР перейшов на нелегальне становище. Було ліквідовано українознавчі кафедри у Львівському університеті, сільськогосподарську академію на Волині. За дискримінаційної політики польського режиму, перейменування Львівського університету на Університет Яна Казимира (1919), що позбавило українців, на відміну від поляків, права працювати й навчатися в ньому, члени НТШ В. Шурат, І. Свенціцький, І. Крип'якевич, Б. Барвінський, В. Гарасимчук, С. Баран ініціювали 1921 р. альтернативний польській освіті львівський Український таємний університет (УТУ), в якому вони викладали. І. Крип'якевич виконував обов'язки секретаря сенату університету. У розпал формування УТУ лідер студентської молоді С. Федак вчинив невдалий замах на Ю. Пілсудського та львівського воєводу К. Грабовського, що викликало хвилю репресій проти організаторів таємного навчального закладу, арешт його першого ректора В. Шурата. Попри це інавгурація відбулася в Народному домі (23 жовтня 1921 р.). Кураторія українських високих шкіл у Львові, сформована в лютому 1923 р., дбала про матеріальне забезпечення УТУ. Вона ж 1925 р. ухвалила рішення про припинення його діяльності, не пристаючи на пропозицію міністра освіти С. Грабовського створити університет “русинської народності”, зважаючи на антиукраїнську політику Польщі, переслідування

Дантові кола репресій України міжвоєнного двадцятиліття

студентів, матеріальну скруту та труднощі з працевлаштуванням випускників цього навчального закладу. Для українців будь-яка співпраця з колонізатором вважалася зрадою, за що поплатився життям кандидат до сейму поет-“молодомузівець” С. Твердохліб (1922). М. Яцків, ставши редактором газети “Рідний край” (з 1921), що визнавала польську окупацію українських земель, зазнав бойкоту літературної громадськості.

Ситуація загострилася, тількино Польща проголосила санацію (лат. оздоровлення) після державного перевороту (1926), що означало ліквідацію ледве означених демократичних структур у Польщі, а для українців — ще більше обмеження в правах. Репресії мали на меті не лише приборкати ренесансне піднесення галичан і волинян, а й забезпечити полякам успіх на парламентських виборах, послабивши українські політичні сили. Хоча керівні посади й так обіймали поляки. Формальним приводом терору стали протести українців проти асиміляції й дискримінації українців Другою Річчю Посполитою, яка неодноразово порушувала волю Ліги Націй (14 травня 1923 р.), а перед черговими виборами таємно домовлялася про компроміс з українськими колаборантами на кшталт Української католицької народної партії чи Волинського українського об'єднання (ВУО), яке культивував Волинський воєвода Г. Юзефський — ревний прихильник “сокальського кордону”. Причиною репресій були також провокації СРСР, який підтримував комуністичні угруповання на кшталт КПЗУ, перекидав диверсійні групи для дестабілізації режиму Ю. Пілсудського. Українці, не втративши пасіонарних властивостей та чуття людської й національної гідності після поразки національно-визвольних змагань, обрали історично виправдане право на резистансний спротив. Дискримінаційна антиукраїнська політика Польщі висвітлена в португаломовному виданні “Злочин європейської цивілізації” П. Карманського. Поширилася започаткована Т. Шевченком, поглиблена І. Франком, П. Грабовським в'язнична поезія (І. Крушельницький, Б. Кравців, О. Гаврилюк, Ю. Косач, О. Бабій та ін.). Переслідувань зазнали Марко Черемшина, А. Чекмановський, М. Бажанський та ін. Руйнівні наслідки польської окупації Східної Галичини, що спостерігалися вже на початку 20-х років, розкриті в статтях “Без маски”, “Divide et impera”, “Ride Bajazzo”, “Бережися” Б. Лепкого, за словами якого відроджена Річ Посполита стала “найбільшою в Європі тюрмою народів” (“Сівачі бурі”). Автор вважав головною небезпекою тотальну колонізацію українського мовного й культурного простору, якій має протистояти “розбуджений лицарський націоналізм” українців (“Креси”). Вони обрали історично виправдане право на резистансний спротив. Ще у 1920 р. колишні січові стрільці (переважно вояки IV Равської бригади) заснували у Празі очолену

полковником Є. Коновальцем нелегальну Українську військову організацію (УВО), яка протидіяла колонізаторам, передусім на Східногалицьких землях, еволюціонувала від революційно-військового етапу до революційно-політичного. Вона видавала журнал “Сурма”, спонсорувала видавництво “Червона калина”, сприяла відновленню “Літературно-наукового вісника”, співдіяла з подебрадською Легією українських націоналістів, влаштовувала дошкульні акти спротиву польським шовіністам. За умов санації УВО потребувала реорганізації, тому, об'єднавшись на Віденському конгресі (28 січня—2 лютого 1929 р.) з радикальними молодіжними формаціями (Група націоналістичної молоді в Празі, Легія українських націоналістів в Подебрадах, Союз української націоналістичної молоді), на підставі рішень берлінської Першої конференції українських націоналістів (1927) ініціювала створення Організації українських націоналістів (ОУН), покликаної консолідувати сили на боротьбу передусім проти шовіністичної політики Польщі. ОУН, породжена дискримінаційною політикою Другої Речі Посполитої, була єдиною силою в період міжвоєнного двадцятиліття, здатною захищати інтереси колонізованих українців, відкинула практику співпраці з окупаційним урядом, на відміну від Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), Української соціал-демократичної партії (УСДП), Української радикальної партії (УРП), Волинського українського об'єднання (ВУО), не кажучи про КПЗУ — сателіта КП(б)У й ВКП(б). Спираючись на концепцію інтегрального націоналізму Д. Донцова й “перманентної революції”, вона сповідувала культ сили, властивий багатьом тогочасним європейським країнам, мала свій ідеологічний центр — ПУН (Політична рада) на чолі з Є. Коновальцем, найвищий орган — Конгрес українських націоналістів, або Великий Збір. Невдовзі її осередки виникли в Європі й Америці.

Польський режим маршала Ю. Пілсудського відповів на резистансний рух українства пацифікацією (pacificatio — лат. умиротворення), запровадженою восени (від 16 вересня до кінця листопада) 1930 р. маршалом Ю. Пілсудським та міністром внутрішніх справ Ф. Славоєм-Складовським, супроводжувався арештами громадських і політичних діячів, зокрема голви УНДО Д. Левицького та секретаря Л. Макарушка, 21-го українського посла і трьох сенаторів, оунівців (серед них поета Б. Кравцева), вбивствами (у Бібрках було позбавлено життя крайового провідника ОУН і команданта УВО Ю. Головінського; помер від тортур провідник ОУН С. Охримович), наругою над цвинтарем Українських січових стрільців, портретами Т. Шевченка й І. Франка. Було ліквідовано “Пласт” (на Волині — 1928, на Галичині — 1930 р.), “Січ” (ще 1924 р.), “Сокіл”, філії “Просвіти” й українські школи, проведено 5 195 каральних акцій в 15-ти повітах. Заходи “умиротворення” свідчили про військовий характер антиукраїнської кампанії: до 1934 р. іс-

нували так звані “наглі суди” (військово-польові суди). Того ж року маршал Ю. Пілсудський підписав угоду з А. Гітлером, Друга Річ Посполита стала апологетом фашизму. Пацифікація викликала міжнародний резонанс. Так, у польській амбасаді в Лондоні письменник Ю. Ліпа (медик-стажер), потрапивши на лекцію підполковника М. Северського, спростував його твердження про відсутність дискримінації національних меншин, зокрема українців у Другій Речі Посполитій. Виступ коштував Ю. Ліпі позбавлення права на стажування. Спроби поміркованих польських політиків С. Стемповського, Л. Василевського, Т. Голувка, П. Буніна-Борковського налагодити польсько-українське розуміння не мали успіху, як і запобігання перед Варшавою станіславського єпископа УГКЦ о. Григорія Хомишина, який протистояв митрополиту Андрею Шептицькому, І. Кедрина-Рудницького — представника УНДО й Української парламентської презентації в польському сеймі, В. Мудрого — віце-спікера цього сейму, член предидії УНДО та ін.

Рада Ліги створила комітет на чолі з А. Гендерсеном для вивчення ситуації на західноукраїнських землях, а в січні 1932 р. було винесено спеціальне рішення, яке в лояльній формі засуджувало ксенофобську політику Варшави. Воно не зупинило дискримінаційну політику Другої Речі Посполитої. Заклики УНДО про “нормалізацію” українсько-польських стосунків, проголошені в резолюції V народного з'їзду (1938), як завжди, були проігноровані, як і посилення посла у сеймі Я. Целевича про колонізацію українських земель, їх штучний адміністративний поділ.

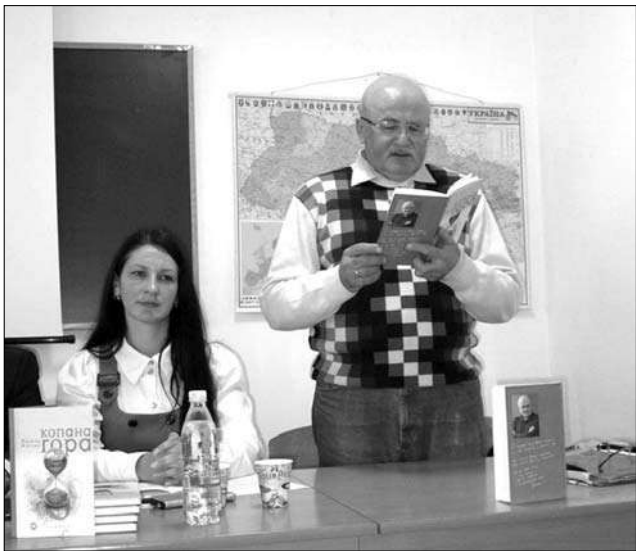
ОУН послідовно протистояла великопольському й більшовицькому шовінізму. Активну участь в її діяльності брали письменники. Так, поет Б. Кравців — голова Союзу української націоналістичної молоді та перший провідник Крайової екзекутиви ОУН у західноукраїнських землях — організував у листопаді 1928 р., в день проголошення ЗУНР, антипольську демонстрацію, через рік — акцію протесту біля радянського консульства проти сфабрикованого процесу СВУ. Під час голодомору в УСРР провід ОУН на червневій конференції ухвалив рішення здійснити атентат (нім. Attentat — замах на вбивство) в консульстві СРСР (Львів), виконавець якого мав добровільно здатися польській поліції, аби на судовому процесі довести мотиви своїх дій та факт етноциду в Україні. Ним судилося бути М. Лемику. Його героїчний вчинок правив за приклад національно свідомій молоді, позначився на ліриці оунівців Олени Теліги й О. Ольжича.

На героїчні вчинки оунівців, що були акцією самозахисту, репресивний режим Польщі відповів жорстокими каральними санкціями — створенням для “перевиховання” переважно “небезпечних українців” на підставі розпорядження президента Польщі І. Мосцицького (17 червня 1934 р.) концентраційного табору в Березі-Картузькій (нині — м. Береза в Білорусі) на Берес-

тейщині в приміщенні колишнього католицького монастиря картузіан. Формальним приводом такого рішення польського режиму вважають замах оунівця О. Мацейка на відповідального за пацифікацію міністра внутрішніх справ Б. Перацького (12 червня 1934 р.), хоча основною підставою були потужні протести українців проти дискримінації українців, проти масових репресій на Волині й Галичині. В концтаборі поневірялися майбутні генерали УПА Д. Грицай та Р. Шухевич, активний оунівець Ю. Вассиян, письменники П. Бaley, Р. Бжеський, Т. Бульба-Боровець, Б. Гошовський, В. Кархут, Б. Кравців, Я. Масляк, мемуарист С. Хрін. Уже на початку заснування тут перебувало двісті в'язнів, серед них 120 — оунівців, а також 40 членів КПЗУ й 40 членів крайової польської партії ONR (Obóz Narodowo-Radikalny). Проте обирався передусім етнічний критерій. Було чимало й білорусів. Крім засуджених, у “Березі Картузькій” опинилися в'язні, яких до трьох місяців тримали без суду лише на підставі адміністративного рішення поліції чи глави воєводства. Остаточний термін ув'язнення обирала адміністрація концтабору, в якому до 1938 р. перебувало до п'яти тисяч українців (за радянськими — 7 тисяч, за польськими — 800 осіб). Жорстке поводження з арештантами, приреченими на виживання, на постійні тортури, на знелюднення, стало нормою, означало загострення українсько-польської війни, що тривала впродовж міжвоєнного двадцятиліття. Вірш “Береза”, поема “Пісня з Берези”, повість “Береза” О. Гаврилюка, який двічі побував у цьому концтаборі, сприймаються звинувачувальним документом репресивного режиму Польщі, як і спогади “Від церковного престолу до Берези за дрого” (1955) протоієрея С. Гаюка. Матеріали концтабірної сваволі подано у виданні “За тебе, Україно... З архівів в'язнів Береза Картузька (1934—1935) часів II Речі Посполитої Польської” (2010).

У ці драматичні часи формувалися такі резистентні постаті, як С. Бандера, який стрімко еволюціонував від пластуна й активного “просвітлянина” до провідного оунівця. Його було заарештовано перед захистом диплому у львівській Високій політехнічній школі (1933), засуджено на гучному Варшавському процесі (1935) до смертної кари, заміненій “довічним ув'язненням”. Він потрапив у монастир Свенті Кжиж (Святий Хрест) біля Кельц, який поляки використали як тюрму, де з 1936 р. поневірялися керівники ОУН М. Лебедь, Я. Карпинець та ін. Варшава не приховувала наміру депортації українців з етнічних земель на підставі таємної, на щастя, не реалізованої постанови Ради Міністрів (1938), що спиралася на нову конституцію (2 квітня 1935), ухвалену маршалом Ю. Пілсудським. На її підставі він отримав необмежені диктаторські права. Тоді ж було розіграно сейм і сенат. Спроба прем'єра П. Славека й міністра внутрішніх справ М. Косцялковського нормалізувати польсько-українські відносини після смерті маршала зазнала провалу. Е. Ридз-Смігла — наступник Ю. Пілсудського провів нову пацифікацію на Волині.

Далі буде.

Презентація у Коломиї. Модерує Г. Волошук

Василь КЛІЧАК,
Рудники—Снятин—Коломия—Івано-
Франківськ

На початку жовтня здійснив турне рідними місцями. Презентував свою ювілейну книжку “Копана гора”. Рік ювілейний. Книжка також. Почав із рідного села Рудники, що в Снятинському районі. Прийшло зо два десятки людей. Нормально! Просив, щоб прийшли ті, кому цікаво. За тиждень до дійства телефонував голові сілради, хотів довідатися, як іде підготовка. У відповідь почув: “Йосиповичу, зараз я не можу говорити — сідаємо за стіл. Син приїхав з фронту. Краще завтра”. По-чоловічому стримано, скупно. У людей важлива подія. Велика радість. Вона передалась мені. Написав вірш. Читав його на зустрічі з односельцями. Схвилюваний голова не приховував сліз.

— Приїхав син до мене з фронту, —
це відповідь на мій дзвінок.
Не із Варшави чи Торонто...
З Донбасу, де щоденний шок.

То вимовив односельчанин.
І радість, стримувана десь,
на мене хлопнула неждано,
я й перейнявся тоді увесь

тим чоловічим тихим стримом.
А що за ним? За ним — таке:
Уся історія незрима,
в якій близьке усе людське.

Сприймаєш глибину трагедій.
І бачиш чорні ті літа,
що наче на велосипеді
промчали, як ріка крута.

Згадаєш цвинтар біля поля,
батьків могили на вітрах.
І бюст Абрам'юка Миколи,
а також Гора Сахра.

Їх привезли колись із війська —
як “дідовщини” злої жертв.
Така вже доля українська,
яку неначе звір роздер.

Тому цю радість розумію.
І я ділю її навпіл.
І так, як батько, мрію, мрію,
щоб син між чорноземних піль

не рив окопи, не вдивлявся
У ті ворожі блокпости.
І щоб туди не повертався,
а йшов туди, де має йти.

Щоб заростали ті окопи
пахучим зіллям степовим
і бігли коні там галопом,
і вився в небо мирний дим...

Отже, виступив перед людьми. Прийшли мої однокласники. Не всі, звичайно. Шестеро. Сприймав їх як родичів. Восьмирічку закінчували десь три десятки. Зараз школа середня. У випускному одинадцятому класі всього один учень. Та односельці не втрачають оптимізму, кажуть, що в молодших класах учнів набагато більше. Отже, комплект буде.

На рідній землі

На Івано-Франківщині відбулися зустрічі з письменником, директором ВЦ “Просвіта”, членом Центрального правління ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, лауреатом восьми літературних премій Василем Клічаком.

Василь Клічак презентував нову ювілейну поетичну збірку “Копана гора”. Письменник — уродженець села Рудники Снятинського району, доцент кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, автор поетичних збірок “Дощовий годинник” (1989), “Пелена” (2003), “Вздовж дарованих Божих днів” (2015).

Читав вірші. Читав багато. Щось розказував. Слухали уважно. Потім сказали мені, що на слух поезія сприймається набагато краще. Була моя вчителька

Олена Василівна. Їй уже 88. Дай Боже їй здоров'я. Вчительці я присвятив вірш “Слово” (є в книжці). Був колишній сусід, різьбяр по дереву. Пам'ятаю, в дитинстві заходив до нього і надовго прикипав поглядом до його роботи. Неповторний запах дерева, стружки. Прийшов. Запрошував до себе подивитися його виробів. Наступного разу — пообіцяв я. Багатьом розіслав книжки поштою. Декому подарував на зустрічі. Після дружньої вечери поїхали до моєї рідної хати. Мої однокласники. Зі мною четверо. А ще чоловік, на рік від нас старший. На мій мобільний він нас зазнимкував. Радісних, щасливих. На цей знімок було багато вподобайок у соціальній мережі “Фейсбук”. Коментарі написали переважно ті, хто зараз за межами України. Із Канади, Америки, Іспанії, Португалії, Чехії. Зворушило їх це фото. А ви думали! — хочеться їм відповісти!

Після рідного села — Снятин. Презентація у районній бібліотеці. Три години минуло як одна хвилина. Читав вірші. Слухав людей. Вони говорили широким. Атмосфера була добра, сповнена теплоти і прихильності. Дякую Мирославу Попадюку, Іванці Стеф'юк, Іванові Грекуляку, Володимир Карому, Володимир Чипизі, Василеві Харитону, Іванові Андрушко та багатьом іншим за добрі й теплі слова.

Учні
Балада

Мирославу Попадюку

Удень вони ховалися у лісах,
а вечорами по гірських стежках,
відомим тільки їм, ішли в село,
що тихо й насторожено жило.
Було їх двоє. До одної хати
спрямовували зір молодцюватий.
Заходили повільно й обережно.
І бачимо картину ту бентежну.
За стіл сідають і виймають з назух
папір ще й олівці так якось сором'язно.
І підсіда до них газда-учитель —
і почина при каганці їх вчити.
Такі ще юні. У тривожнім світі
їм праглося звичайної освіти.
І бачимо, як кожен з них сидить.
І вогник ледве-ледве миготить.
І тіннями на стінах мерехтять
рука й об стіл опертий автомат.
І бачимо іще, що без принуки
їх заохочує учитель до науки.
— Учїться, хлопці! — Чується крізь ніч.
Вони ідуть новим вітрам навістрів,
наснажені учителем достоту.
Таку ще й уночі він мав роботу.
І довго б ще тривало навчання.
Але якось після одного дня
чекав їх знов. А їх все не було.
І здогадом всю душу обпекло.
Загинули? Потрапили в полон?
Немає все їх. Немає. Утратив сон.
Інтуїтивно відчував — прийдуть
ті, що погубили і біду несуть.
І під час чергової із облав
ув'язненим очікувано став.
І присуд був йому аж двадцять п'ять.
Відсидів десять. І вернувся назад.
І дивиться, і заглядає в ліс.
А той шумить, як і шумів колись.
Все вилядає — може, ще прийдуть
ті хлопчаків, що світло бережуть,
яким тоді світилась його хата.

Й немов мені в тій ролі побувати
судилося. Стою біля воріт,
з яких для мене починався світ.
І виглядаю тих учеників,
яким так бракувало вчителів.
І бачу їх, що ідуть вітрам навістрів.
— Учїться, хлопці! — Чується крізь ніч.

Після Снятина — Коломия. Тут відбувся Книжковий фестиваль. Була чудова погода. Кілька видавництв на столиках розгорнули свою продукцію. Сцена. Ведучі. Офіціоз. Пафосні промови. Театралізовані виступи школярів, студентів. А поруч — столики із книжками. А зі сцени: “Наш фестиваль згодом стане альтернативою Львівського Форуму”.

Наївно. Хоча... Все може бути. Якщо він, наприклад, матиме своє обличчя. Не перетвориться на звичайний базар. Не втомлюватиме надмірною ряснотою заходів. Коломия була колись центром друкарства. І у культурному українському просторі в Галичині вона була другою після Львова. На гадку приходять яскраві епі-

Презентація у Снятині. З І. Грекуляком, І. Стеф'юк, Р. Киреєвою

зоди з чудового роману “Сестри Річинські” Ірини Вільде.

Того ж дня у міській бібліотеці відбувся круглий стіл на тему сучасного книговидавання. Виступи різнилися і підходами, і баченням проблеми. Більшість схилилася до думки про перспективи книжкового фестивалю. Дай Боже!

І одразу після круглого столу — моя презентація. Проходила вона недовго. Сподобався виступ Анатолія Осадчого, який зачитав мій вірш у своєму перекладі німецькою мовою.

Наступного дня — презентація у Коломийському навчально-науковому інституті Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника. Молоді викладачі. Деякі вже мають кандидатський ступінь. І студентів — повна зала. Люблю такі аудиторії. Зі студентами спілкуватися — велике задоволення. Прийшли ще й друзі — письменники Василь Рябий, Василь Андрушко. Останній, до речі, відомий скульптор. Він автор чудового пам'ятника Іванові Франкові у Коломиї. Як на мене, то це найкращий з усіх, які є у світі. Хіба що може пре-

тендувати на першість той, якого ще немає. Має він бути у столиці України. І мріє про нього Дмитро Васильович Павличко.

Отже, читав студентам вірші. Відповідав на запитання. Модерувала зустріч кандидат наук Галина Волошук. Деякі студенти читали мої вірші. Були ще й з інших навчальних закладів.

Один із організаторів моїх зустрічей у Коломиї — Василь Пляголюк, очільник місцевої “Просвіти”. Я глибоко йому вдячний за підтримку. Василь Петрович виступав на моїх зустрічах і в Коломиї, і в Івано-Франківську. Він і його син Олексій допомогли мені видати попередню книжку “Вздовж дарованих Божих днів”.

Цікаві запитання ставили студенти: сучасна українська література, її виразні представники, джерела творчості. Мудрі запитання озвучували завкафедри Михайло Ковальчук і кандидат наук, письменник Микола Васильчук. Молодь цікавиться літературним життям, — дійшов я такого висновку.

А ще давав інтерв'ю для місцевого телебачення.

Пізніше — презентація у районній бібліотеці. Постаралися її працівники. Окрім постійних читачів прийшла студентська молодь — переважно хлопці з технічного коледжу. Слухали уважно. Завітав сюди й Ігор Довганюк, колишній директор цього навчального закладу. А ще — голова міста у середині 90-х. Ігор Дмитрович — людина високої культури, добре володіє французькою. Працював у посольствах України за кордоном. Добре виступив. Підтримав мене.

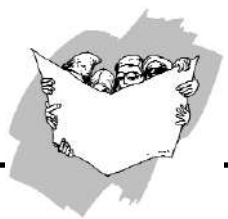
На запитання ведучої, що би я побажав присутній молоді, відповів так: “Попри всю зайнятість відвідайте бібліотеки. Читайте книжки. Зосереджуйтесь над ними у читальній залі. Це особливе сприйняття. Відключайте на той час свої гаджети. Пам'ятайте, що бібліотеки — це справжнє вогнище освіти і культури. У розвинених країнах до них особливо поважно ставлення. Наш земляк із Долини Омелян Антонович, який більшу частину свого життя прожив у Сполучених Штатах, заробив у нафтовому бізнесі великі гроші, чимало пожертвував на українські справи у нашій країні. Наприклад, на ремонт, закупівлю меблів, комп'ютерного обладнання тощо Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника він пожертвував два мільйони американських доларів. Зараз у цю бібліотеку приємно зайти, хочеться бути її читачем”.

Наступного дня — Івано-Франківськ. Презентація у будинку “Просвіти”. До своїх по своє. І хоч людей було небагато, та, як на мене, все відбулося дуже пристойно. Модерувала зустріч Ольга Бреславська. Виступили Євген Баран, Дмитро Захарук, Степан Волковецький, Василь Бабій, Василь Пляголюк, моя землячка з рідного села Ярослава Василишин, поетеса, науковець, викладач Прикарпатського університету. Сюрпризом для мене були її спогади про те, як моя мама приходила до її матері, як вони спілкувалися, про що говорили під ритмічні звуки швейної машинки.

Перед очима — село тодішнє і село сьогоднішнє. Чи щось змінилося? Думаю, що так. Люди змінилися. Мої ровесники нагадали мені наших батьків. Чи є якась відмінність між поколіннями? Є. Нинішнє набагато вільніше, розкутіше. Таке треба цінувати. Хоча поєднують ті ж проблеми у матеріальній сфері. Та хочеться людям слова. Звичайного поетичного слова.

Були потім добрі відлуння, відголоски. А на завершення вірш про зустріч з однокласниками у рідній домівці.

Зустрітисся із друзями дитинства
У рідній хаті...
Четверо нас тут
Однотітків,
правдиво бадьористих.
Й невимушено спогади пливають.
За спинами пала вогонь у грубці.
Ми сміємося так, немов колись.
Під хатою вместилися на купці
Якісь химери і не йдуть у ліс,
А заглядають в шибки обережно,
Як ті цікаві в час гучних весіль...
Пішли вже гості.
На душі бентежно.
Пішли Мирось і Валя, і Василь...

Претенденти на Симоненківську премію 2017 року

15 жовтня 2017 року закінчився період висунення претендентів на здобуття Всеукраїнської літературної премії ім. Василя Симоненка, встановленої Черкаською обласною радою та Черкаською облдержадміністрацією за підтримки Національної спілки письменників України, Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т.Г. Шевченка та Ліги українських меценатів з метою вшанування пам’яті поета-гуманіста Василя Симоненка, популяризації його імені й творчості, для заохочення професійних і непрофесійних літераторів до творчих пошуків у галузі літератури, до написання високохудожніх літературних творів громадянського звучання, спрямованих на побудову незалежної демократичної України.

Конкурсна комісія розглянула подані твори й допустила до участі в конкурсі таких авторів:

У номінації “За крашу першу поетичну збірку”

1. Бика Олексія (м. Полтава) за збірку поезій “Вірші на руці”. Висунуто Полтавською обласною організацією Національної спілки письменників України.

2. Гладун Дарину (м. Київ) за збірку поезій “Рубати дерево”. Висунуто видавництвом “Смолоскип”.

3. Сфіменко Оксану (м. Харків) за збірку поезій “На нову ніч”. Висунуто видавництвом “Смолоскип”.

4. Лесечка Василя (с. Вергуни, Черкаська обл.) за збірку віршів “Струни моєї душі”. Висунуто колективом Вергунівської ЗОШ І–ІІІ ступенів Черкаського р-ну Черкаської обл.

5. Мацикура Володимира (м. Тернопіль) за збірку поезій “Босоніж з небом”. Висунуто управління культури і мистецтв Тернопільської міської ради.

6. Мимрука Олександра (м. Київ) за збірку поезій “Цукровик”. Висунуто видавництвом “Смолоскип”.

7. Туменко Павліну (м. Мелітополь Запорізької обл.) за збірку віршів “Дотик”. Висунуто Міжнародною літературно-мистецькою академією України (м. Чернігів).

8. Шевдиногоу Маргариту (с. Кривчик Хмельницької обл.) за збірку віршів “Повертайся”. Висунуто Хмельницькою обласною організацією “Український клуб”.

У номінації “За кращий художній твір”

1. Артазея Івана (м. Київ) за книгу “Повне зібрання творів” (чотири романи). Висунуто видавництвом “Український письменник”.

2. Бутенка Євгена (Полтавщина) за художньо-історичний роман “Римов — тисячолітня загадка”. Висунуто Чорнобайівською районною централізованою бібліотечною системою.

3. Гризуна Анатолія (м. Суми) за збірку поезій “Джинсове небо”. Висунуто кафедрою української літератури Сумського державного педуніверситету ім. А. С. Макаренка.

4. Дядченко Людмилу (м. Ки-

їв) за збірку поезій “Курка для турка”. Висунуто координаційною радою Асоціації українських письменників.

5. Жайворона Михайла (м. Київ) за книгу поезій “Via Dolorosa”. Висунуто Київською організацією Національної спілки письменників України.

6. Клічака Василя (м. Київ) за збірку поезій “Копана гора”. Висунуто Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

7. Короненко Світлану (м. Київ) за збірку поезій “Вірші з осені”. Висунуто видавництвом “Ярослав Вал”.

8. Кривошапку Олександра (м. Чорноморськ, Одеська обл.) за збірку віршів “Просто неба”. Висунуто Чорноморським миським об’єднанням ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

9. Кухарчука Олександра (м. Бердичів) за історичний роман “Козацька Русь. Гетьман Іван Виговський”. Висунуто Житомирською обласною організацією Національної спілки письменників України.

10. Мошуренка Василя (м. Кропивницький) за книгу новел “Шедеври”. Висунуто Кіровоградською обласною організацією Національної спілки письменників України.

11. Ляснюк Ольгу (м. Луцьк) за збірку новелістики [без іронії]. Висунуто Волинською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Олени Пчілки.

12. Пасічника Анатолія (сmt Нова Ушиця, Хмельницька обл.) за книгу віршів “Місток у заростях шипшини”. Висунуто колективом Новоушицької центральної бібліотеки.

13. Пасічника Михайла (м. Житомир) за книгу поезій “Двовійна. Щоденник спротиву”. Висунуто Бердичівською міською централізованою бібліотечною системою.

14. Солончук Людмилу (м. Звенигородка Черкаської обл.) за книгу поезій “Спасівчане небо” та збірники пісенної лірики “Найкраще сузір’я — моя Україна” і “Душа чекає квітку щастя”. Висунуто колективом Шевченківської спеціалізованої ЗОШ-інтернату (Звенигородський район).

15. Ткачівського Ярослава (м. Івано-Франківськ) за збірку віршів “Лицар свободи й любові” та книгу з двох романів “Жертвний вогонь”. Висунуто Івано-Франківською обласною організацією Національної спілки письменників України.

16. Шкраб’юка Петра (м. Львів) за книгу поезій “Усе на світі таїна”. Висунуто вченою радою Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України.

До 30 листопада 2017 року проводиться громадське обговорення творів, допущених до конкурсу. Оголошення імен лауреатів — до 15 грудня. Вручення премії відбудеться в Черкасах до дня народження Василя Симоненка.

В. ПОЛІЩУК,

голова конкурсної комісії

Петро БІЛОУС,
доктор філологічних наук

Маючи такі переконання, я з певною засторогою взявся читати щойно видану книжку “Двовійна” Михайла Пасічника (Житомир, ФОП “Євенок О. О.”, 2017), цього тонкого і вправного у словесному мистецтві поета. Засторога була вмотивована тим, про що я прочитав із перших рядків: ці вірші — рефлексії, пов’язані з війною, яку вже більше трьох років Росія веде проти України. Отже, наяву — політичний, соціологічний, історико-національний аспект книги.

Вчитуючись у схвильовані, рвучкі, пронизані болем і спрагою історичної справедливості рядки, переконувався в тому, що і для такої віршотворчості є час, актуальна перспектива. Пригадувалися сатирично загострені, розкуті, насичені гнівом до соціальної і національної кривди твори Тараса Шевченка, філософські роздуми про долю свого народу в поемах і віршах Івана Франка, потрясаючі глибинним осмисленням самотньої людини у спотвореному радянському соціумі поетичні спалахи Василя Стуса. Стало зрозуміло, чому Михайло Пасічник взявся за важливу сьогодняшню тему, присвятивши цьому цикл творів, які і склали його унікальну в сучасній українській поезії книжку. Здогадуюсь, що про події російсько-української війни ще напишуть художні твори, але унікальність цього видання у тому, що воно створене по свіжих слідах пролитої крові, нещадних смертей, нищівних руйнувань і пожеж, плачів матерів і дружин та мовчазної скорботи дітей, які втратили своїх молодих батьків. Ці твори існують сьогодні у просторі війни — не так у скаламученому вибухах і пострілах просторі, як в обширі людського духу, який сколихнуло вперше після того, як на українській землі закінчилася Друга світова війна.

У книжці — вірші громадян на Україні, громадянина у найвищому моральному та суспільному сенсі. Вийшовши з есерівської пустелі, автор засвідчив, що він завжди був патріотом рідної землі. А тепер, коли над нею нависла реальна загроза, коли її незалежність муляє одвічно агресивний, віроломний, нахабний наці, автор чітко окреслив свої пріоритети:

Поки я ріднокраєм живу й ним горджуся,

Поки верби й тополі у долі шумлять, —

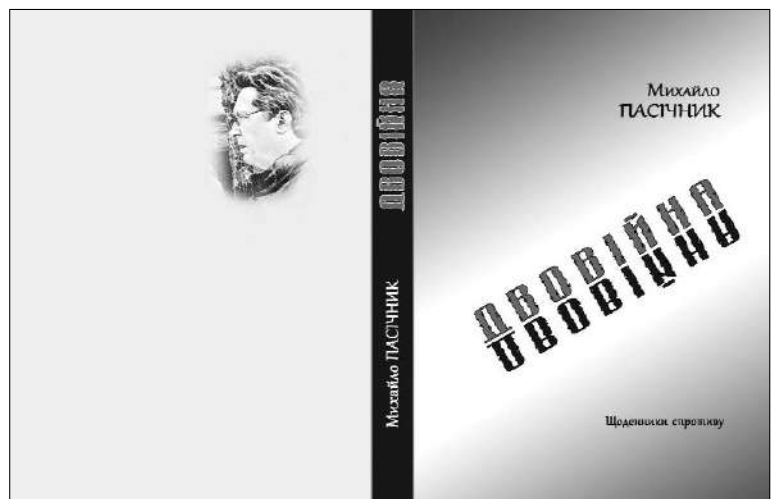
Я ніколи в житті не впаду, не спіткнуся...

Як думаючий громадянин, поет розв’язує міф ще радянських часів про “братній народ”, “споконвічну дружбу України з Росією”. У віршах “Нам їх не збагнути”, “Розуміти історію”, “Абсурд російської сакральності” та ін. розкривається історична й етнічна суть наших північних сусідів, яка не збігається з етнічною та історичною суттю українців, бо це два різні народи, хоч досі очільники Росії тупо твердять, що ми “один народ” (“Ви — руйнівники, а зодчі — ми”, принципово стверджує Михайло Пасічник). Ця теза їм потрібна для виправдання нахабної агресії, яку представлено як історичну заслугу Путіна, тому поет увиразнює думку про те, що хоч у Росії є тве-

Щоденник спротиву

Я прихильник “чистої поезії”, тобто такої, яка спирається передусім на духовні імпульси та обирає своїм об’єктом образне слово, оригінальне поєднання образів, здатних вразити мої естетичні почуття вираженням настроєм, цікавою думкою, гармонійним ладом, здивувати Словом.

У давнину, судячи з теоретичних роздумів про мистецтво слова, об’єктом поезії мали бути речі виняткові й приємні. Відтак їх поетичне омовлення повинно було б викликати особливі, приємні враження у тих, хто чув або читав поетичні рядки. З часом тематичний обшир поезії нескінченно зріс. Набуло ваги те, чи зуміє поет побачити об’єкт своєї творчої уваги в незвичайному ракурсі, відкрити його насамперед для себе і для своїх читачів. Вважаю, що поезія — невіддільна частка світу, природи, людського духу, культури, водночас вона самодостатня і самоцінна, їй чужа кон’юнктура і якийсь “інтерес”. Поезія не має жодної практичної мети і користі. Поетичний твір пишеться не обов’язково для чогось: він з’являється здебільшого тому що.

резі люди, але їх небагато, а основна маса — від Курська до Владивостока — шаліє від злочинів свого президента, який би мав не на чужу країну нападати, а вирішувати внутрішні проблеми своєї країни, що сплелися у тугий вузол соціальних проблем. Тож отой відомий вислів, який засвоїли ще радянські школярі, — “умом Россию не понять” — може викликати тільки співчуття: хто ж зрозуміє божевільного, зазомбованого, закомплексованого сусіда...

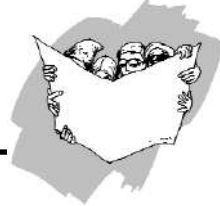
То там, то тут у книжці зринають історичні акценти, які раніше замовчувалися і тепер затираються у московській державі: Московія — не спадкоємець Київської Русі, хоч і вкрала собі назву від давньої України; москвити — не слов’янського роду, а спадкоємці кочових племен, піддані Золотої орди, у якої й перейняли поведки степового звіра — нападати, паплюжити, відбирати чуже, а потім ще й лицемірно зображати, що вони виконують визвольну місію. Автор їм радить: “Шукай не в сусідів фашистів — фашистів шукай у Москві”.

Звичайно, зривання масок — не поетичне заняття, але в цьому разі Слово виконує важливу функцію очищення, передусім свідомості українців, деякі з яких і досі вірують у дружбу народів, а схід України з часів встановлення тут радянської влади свідомо (на рівні державної політики) був інфікований страшною хворобою — русифікацією. Тому невитравними виявилися рецидиви совкової психології, про що пише Михайло Пасічник, але залишає простір для мислення читача, який самостійно може прийти до висновку, у чому причина війни на сході України, чому анексовано Крим. Бо Московія 370 років збиткувалася з українських зе-

мель, які були її колонією, наплодила малоросів, для яких точно підходить Шевченкова характеристика: “За шмат гнилої ковбаси у вас хоч матір попроси, то одласте...”.

Оце непокоїть поета, оце йому болить, хоч він розуміє, що численні звернення до кровожерливого Путіна, “шкапи” Лаврова, “діячів культури” московського штабу, які виправдовують напад на Україну, захоплюються своїм ліліпутним кумиром — ці звернення навряд чи до них дійдуть, як і загалом чи дійде до них, що вони є міжнародними злочинцями або співучасниками злочину. Михайло Пасічник бачить перед своїм духовним зором насамперед земляків, українських воїнів, “кіборгів”, волонтерів, які взяли на себе ношу, яку мала б держава осилити. Він скромно мовчить про те, що однією з причин нинішньої трагедії є слабка українська влада, хоч між рядками його віршів це прочитується. В усі роки задекларованої незалежності скоробогатки і нечисті на руку можновладці не тільки грабували Україну, обдирали народ, а й дозволяли далі господарювати московським імперіалістам, підсаджували їх на керівні крісла, а вони своє чинили — як би ту Україну повалити на догоду Москві.

Поезія у книзі Михайла Пасічника — сувора і нещадна до ворогів. Не до сентиментів і лірики. Тема вимагає гострого, влучного, сатиричного, публіцистичного слова. Поет і сам, мабуть, розуміє, що мимоволі поступився притаманній для себе ліричній, гармонійній тональності — під тиском публіцистики. До речі сказати, це не новина у творчій палітрі автора, адже майже в кожній своїй поетичній збірці він надавав на суд читачів публіцистично наснажені вірші, навіть його

окремі книги присвячені соціально важливим темам (для прикладу — збірка “Бджоліні вибори”). Але в книжки “Двовійна” особливий статус — це гарячий подих того, що ось шойно відбувається на наших очах в Україні. Вірші написані протягом червня 2014 — березня 2017 року. Це своєрідна хроніка подій, рефлексій, викликаних новинами з усього світу, але сконцентрованих навколо України. Поет, мабуть, навмисне ставить дати під кожним віршем, щоб зафіксувати факт, оживити час, відреагувати на щось важливе, значне, дати оцінку тому, що відбувається, “по гарячих слідах”. Це справді сучасна поезія, бо вона про сучасність, ще не до кінця осмислену, “переварену”, не застиглу в формальних висновках та узагальненнях.

Деякі сентенції можуть видаватися наївними з політичного погляду, але Михайло Пасічник повсякчас спирається на народне розуміння подій, вдається до влучного народного слівця, надає прозорості висловлюванню, моралізаторської або плакатної спрямованості (“Не лізь поза межі свої”, “Дістала всіх агресія російська”, “Готуйсь, народе мій, до бою”, “Українському воякові”, “Каїн досі не розкаєвся”, “Згортай агресію, нецезарі!”, “Війна розпочинається з брехні” та ін.).

І все ж індивідуальний стиль поета, властивий йому чи не з перших його книг, дає про себе знати — то ліричним мотивом (“Розмова з матір’ю”, “Блокпости”, “Сосонки на териконах”, “Ненаписаний лист коханому”); то вдалим і винахідливим словосполученням: “зняла свою маску москитну Москва”, “Хрест Червоний червоніє”, “ти кордон мотаєш на кардан”, “і ця гібридність в брехуна в крові”, “є дивна країна — єдина Вкраїна”, “першопричина в причинній душі”, “маріонетки мариупольські”, “марш миру вимагатиме демаршу”, “колорадам краще коло ради”, “скажені кажани”, “мармур Мурманська крейди біліший”, “брате мій буряте”, “територіє трему, тривоги і витримки” та багато інших; то афористичним висловом, який увібрав філософську суть життя: “Для життя я вже старий. Молодий для смерті”.

Михайлові Пасічнику вдалося у своєму виданні зробити яскравий соціально-історичний зріз подій, які розпочалися після Революції гідності у кінці лютого 2014 року і тривають досі. Отже, крапка в цій книзі не поставлена. Війна, яка нарешті повною мірою відкрила загарбницьку суть Москви, що раніше прикривалася брехнею і різноманітними покривалами своєї світової місії, просвітництва, облагородження людства, показала справжнє обличчя московської політики, яке ховалося за масками володарів та їхньої політичної свити впродовж п’яти останніх століть. Україна, краща і здорова її частина, нарешті остаточно зрозуміла, хто її ворог і стала на смертельний бій із ним. Війна з нахабною Росією не тепер почалася, це її черговий напад, який у деталях, по кожному дню цієї жахливої хвороби відтворив Михайло Пасічник.

Так, про це ще напишуть українські письменники. З відстані часу. Але, можливо, не так гостро, свіжо, схвильовано, як це зробив наш поет.

● З РОСИ Й ВОДИ!

*Доброго дня,
рідний Пане-Брате!*

Входжу з цим вітанням-поклоном до Твоєї Світлиці, рідний брате Мирославе, зоряного дня Твоїх уродин, як виспівав нам на многії-многії літа Український Жайворонок — Марко Черемшина — своєму Панові-Братові, Володареві дум селянських Василеві Стефанику шасливої родинної урочистості в диво-місті — витязю Снятині, і я радію разом з побратимським колом, що імена наших славних Світочів Нації освілюють Твою добру долю.

Душею широко впрощую дозволу назвати Тебе братом і родинно обнімаю любові мені Людину, світлом огортаю рідну Постать Побратима, чарівного Сина славного роду Попадюків у Твій Зоряний День.

Зоряний День і Зоряна Мить, Брате, як Ангел небесний крилом білим саянув над Хлопчиком і так веселково охрестив святым іменем — Мирославе. Іменням, у якому миром і славою благословили свою Дитину на все життя Мама і Тато.

Дякую долі, що подарувала мені щастя знати Тебе, духовний Брате!

Молюся ласці Божій, що множить у моєму серці істинну шану і любов до Тебе, Мирославе!

Зустрічаю зі Снятина літа за літами на білому крилі Ангела Твої листи, сповнені світлом, добротою і теплом Твоєї руки. Листи, де кожна літера усміхається, виписана справді таким красивим почерком небесного аристократизму Нації. Тільки таким

Людинолюбна усмішка

автографом Великого Українця маємо підписувати Закони Держави України!

Бачу цієї святкової хвилі у найріднішому в світі побратимському, січовому-стрілецькому товаристві снятинців Мирослава Попадюка — Великого Українця!

Ось іде назустріч Мирослав і ласкаво, людинолюбно усміхається.

Усмішка Твоя, Мирославе, Учителя, Педагога, Шевченкового Просвітянина, обнімала у класах-вуликах дітей, як бджілок у вуликах, вітає людинолюбно братів і сестер — українців і українок, саяйлою засвітилася у Музеї батька новели української, який мовив у віки слова високого оптимізму життя, — “Сонце воскресло в мені!”

Сонце воскресає в душі од зустрічі з Тобою, бо Ти серце віддаєш людям, як віддавав дітям у школах, — улюблений Учитель, вірний Побратим!

Сонце воскресло в Кімнаті-музеї Івана Федорака, яку село Русів створило разом із вірними учнями свого незабутнього Учителя, славними Миколою Плав’юком і Теофілом Виноградником.

Бачу, красивим-красивим автографом на одній із перших сторінок “Книги відгуків” зроблено запис з великою любов’ю, поетичний запис, як тільки може написати Учитель про Учителя:

*Людських сердець простягся
ряд,*

*Немов розкручена спіраль.
У кожнім серці клятва сталь*

*І шани світлої заряд.
І я в живий потік уріс,
Говорю серцю “далебі”.
Великий Вчителю, Тобі,
Любов свою святу приніс.*

Почерк красивий, як і чуття святої любові до Великого Вчителя, виписані в поетичних рядках, як красива і людина, яка їх писала і влилася в потік людської шани, людських сердець, що прийшли з Іллінців, рідного села Івана Федорака, і з села Видинова, де він учителював, і зійшлися педагоги зі шкіл Снятинщини вклонитися пам’яті Вчителя, що серце віддав їм та їхнім дітям. Вчителя, письменника Івана Федорака (Садового), книжку якого “Безіменні плугатарі” із світлом “Веселки” подарували того незабутнього дня школам син Іллінців Михайло Гоян з дружиною Марією з Австралії.

Написав ці слова поет Мирослав Попадюк красиво, як підписував свідоцтва і атестати ви-

пускникам шкіл, як красива його багаторічна педагогічна праця і Вчителя, і директора школи, і завідувача районного відділу народної освіти, як виповнене красою і любов’ю подвижництво на Снятинщині голови відділення Всеукраїнського товариства “Прогресу” імені Тараса Шевченка. Освітянин-просвітянин Мирослав Попадюк відкривав поетичним заспівом “Книгу відгуків”, стояв у Музеї Вчителя красиво і гідно Поет, як і мають стояти українські поети, а разом з ним стояла громада Снятинщини, як велична національна сила, яка збиралася до Русова на відкриття пам’ятника Іванові Федораку (Садовому), меморіальних знаків і назв школи і вулиці його імені, на здійснення славного подвигу — перепоховання з далекої і чужої Караганди свого Вчителя, де він загинув у московській шахті, як мовили, що то був “справжній Українець”.

Сонце воскресає нині, Зоряного Дня, в родинному колі братів і сестер Покуття, що стало усім нам Отчою Світлицею, і Твоя веселкова усмішка виходить назустріч, як усмішка рідного Батька!

Дай Боже на все гоже, Мирославе! Дай Боже небесного благословення Тобі й Твоїй милій дружині Одарці, і всій Родині!

Живи і світися ласкаво, Твоя людинолюбна усмішко, на щастя, на здоров’я, на Многії Літа!

Твій Ярема ГОЯН,
4 листопада 2017 року

У Затишному відкрито пам’ятник Тарасу Шевченку

У селі з ліричною назвою Затишне, що розкинулося на автотрасі з Дніпра до Кривого Рогу у Криничанському районі, відбулася знаменна подія. Тут в урочистій атмосфері відкрито погруддя Тараса Шевченка. Ініціатором встановлення скульптури Кобзаря у рідному селі став випускник Затишненської середньої школи Віталій Мирончук, який знайшов підтримку у місцевої та районної влади, голови наглядової ради Благодійної організації “Фонд соціального розвитку “Майбутнє” Сергія Касьянова.

Погруддя Тараса Шевченка постало на площі, яку незадовго перед цим рішенням сесії Затишненської сільської ради також названо іменем велета українського духу.

На урочистості з нагоди відкриття пам’ятника прибули керівники району і селища, представники громадських організацій, козацьких формувань, вчителі й школярі Затишненської загальноосвітньої середньої школи, вихователі й вихованці дитячого садочка “Вишенька”, пенсіонери, мешканці інших сіл Криничанщини, а також учасники районного семінару заступників директорів шкіл з виховної роботи.

Поезії великого Кобзаря та пісні на його слова у власному виконанні запропонували при-

сутнім вихованкам дитсадочка Марійка Чумак, школярки Аня Недоступ та Світлана Пархомук, місцева мешканка Валентина Кустова.

А учні місцевої школи продемонстрували величезний малюнок за творами Т. Г. Шевченка.

“Відкриття погруддя має велике виховне значення для підростаючого покоління в душі патріотизму і любові до рідної мови. Тут ми будемо проводити шкільні і селищні заходи, а також державні свята”, — наголосила у своєму

виступі директор Затишненської школи Тетяна Зеленська.

Також на урочистій церемонії виступили перший заступник голови Криничанської районної державної адміністрації Олег Тарнацький, отаман Криничанського козацького полку Анатолій Тіткін, представник козацького паланки війська Запорозького Олександр Шелудько, голова громадської організації “Шанс життя”, випускник Затишненської середньої школи Віталій Мирончук та інші.

Затишненський сільський голова Олександр Бугай пообіцяв односельцям провести реконструкцію площі, яка відтепер носить ім’я Т. Г. Шевченка.

А виконавчий директор Благодійної організації “Фонд соціального розвитку “Майбутнє” Людмила Солішенко пообіцяла і надалі сприяти в установленні пам’ятників Кобзареві в інших населених пунктах України.

Вл. інф.
Фото Володимира РЯЗАНОВА

Пісенне єднання сердець

В “Українському домі” відбувся Перший благодійний світовий музичний фестиваль “Єднання співочих сердець”. Основна мета цього музичного форуму — відродження, збереження національної культурної спадщини, гідне ствердження її в світовому просторі через пізнання культури інших народів і розширення міжнародних мистецьких зв’язків. Серед організаторів пісенного свята — МВШЕВ ТОВ “Соло Співочого Серця”, Міжнародна агенція музичних програм “МАМА”, Міністерство культури України, Міжнародний конгрес-центр “Український дім”, Український фонд культури, ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

“Виховна і просвітницька місія мистецтва впливає на свідомість людства, формуючи непересічні особистості, які здатні впливати на хід світової історії. Об’єднуючись, ми стаємо непоборною силою, яка здатна відстоювати інтереси своєї держави та боротися за її незалежність і суверенітет. Єднаючи сили мистецтва в єдине співоче серце, прославляючи Бога та свій рідний край, ми можемо протистояти насильству та агресії”, — наголосила автор проекту, засновник і режисер фестивалю, заслужена артистка України Інна Андріяш.

До участі у фестивалі запросили представників посольств і консульств Македонії, Польщі, Італії та Чехії, духовенство різних християнських конфесій, колективи духовної, народної, сучасної музики та відомих виконавців. Музичний форум відбувався під патронатом Свято-Покровської парафії УАПЦ м. Боярка (настоятель — митрофорний протоієрей Димитрій

Присяжний). Учасників фестивалю привітали консул Республіки Польща Бартоломей Флорчак, Голова Національної ради чехів України Людмила Мухіна, Президент польсько-українського товариства “KRYNICA” Стефан Велох і Голова Спільки поляків України Антоні Стефанович.

На початку фестивалю Інна Андріяш виконала твір “Пісню збираю мов скарби”, присвячений рідній українській мові. Микола Стародуб, священник храму св. Іоанна Хрестителя, капелан, випускник КМБУ ім. Глієра, подарував глядачам уславлену пісню “Два кольори”. Вокальний ансамбль Свято-Покровської парафії виконав “Молитву за Україну”. А подарунком до 20-ліття цієї парафії стала пісня на слова і музику Інни Андріяш “Покрова”. Бурхливими оплесками зал зустрів спеціального гостя фестивалю, автора і виконавця Сергія Файфуру, який представив пісню “Бандера”.

До історичного минулого українського народу у своєму виступі звернувся народний артист України Олександр Василенко. Свої пісні співак присвятив героїчній звитязі наших козаків. Молоді виконавиці Софія Андріяш-Місько і Олександра Дідик представили пісні “Мамина ікона” і “Намалюйте, мамо, осінь”.

Досить широко представили на музичному форумі пісенну культуру гостей фестивалю. Польську сторінку презентував Кафедральний хор костелу святого Олександра (диригент-органістка костелу Крістіна Лешенко), який виконав три духовні твори. Польську пісню “Плине Вісла, плине” у супроводі інструментального ансамблю “Олексбенд” (художній керівник Олександр Кот), заспівала Софія Андріяш-Місько. А Марина Гаркуша — один із найвідоміших пісенних творів польського народу “Гей, соколи”.

Чеську культуру представив вокальний ансамбль “Вишеград” (художній керівник Ірина Руткова), учасниці якого виконують чеські народні пісні, беруть участь у Всеукраїнських фольклорних фестивалях чехів в Україні та країнських фестивалях у Празі. А долучитися до мистецьких скарбів Македонії допомогла Інна Андріяш. У її виконанні прозвучали пісні цього народу “Зем’я македонска” та “Моє серце там”.

Завершив програму пісенного свята посол Риму в світі, співак та композитор Джанні Девіс, який представив на фестивалі італійські пісні, а “Червону руту” виконав українською й італійською.

Український погляд на Бальзака

Національний центр театального мистецтва ім. Леся Курбаса представив виставу в співпраці з Київським Молодіжним Інтерактивним Сучасним Театром (МІСТ) “Ігри вовків бальзаківського віку”, присвячену українським сторінкам життя видатного письменника Оноре де Бальзака.

Нова постановка вкотре засвідчила стратегію Центру Курбаса, спрямовану на реінтеграцію культури і науки України у світовий контекст. За майже чвертьвікову історію існування Центр налагодив співпрацю з 30 країнами на 5 континентах. Тут видали 55 монографій і художніх книжок, нерідко унікальних. За цими виданнями навчаються у вишах. Зокрема першу в незалежній Україні “Історію українського театру ХХ століття”, побудовану на новітніх методологіях. Щорічний науковий альманах Центру “Курбасівські читання” є в провідних бібліотеках світу, наприклад, Конгресу США. Розпочато співпрацю зі світовою наукометричною базою — Scopus і Thomson Reuters. Наукові й творчі роботи співробітників Центру Курбаса перекладали 15 мовами. 27 всеукраїнських і міжнародних конференцій присвятили найактуальнішим проблемам сучасної культури. Практична діяльність втілюється у понад 100 виставах і проектах. Драматургічний відділ створив Інтернет-бібліотеку п’єс, понад 10 антологій, збірник “Авансцена”, а також авторські видання, конкурси, лекції в Україні і за кордоном, сценічні читання п’єс тощо.

Вистава “Ігри вовків бальзаківського віку” створена за п’єсою відомих сучасних драматургів Олега Миколайчука та Неди Нежданой “Оноре, а де Бальзак?”, що отримала І місце на фестивалі “Тиждень су-

часної української драматургії”. А науковий супровід цього проекту здійснила доктор філологічних наук Мар’яна Шаповал.

За словами режисера-постановника Олександра Мірошниченка, вистава “Ігри вовків бальзаківського віку” презентує парадоксальний погляд на знакову постать літератури, чий життя і творчість тісно пов’язані з Україною. Історія кохання Оноре де Бальзака та Евеліни Ганської стала легендою. “Нерозгадана чужоземка”, “кохана вовчиця”, одне слово, фатальна жінка... Оригінальну версію кульмінації цього роману і презентує вистава, в якій Оноре де Бальзак поєднує в собі дивовижні контрасти романтика і сатирика, мудреця і блазня. Події відбуваються в Україні, але вистава презентує ще й мультикультурне розмаїття Європи. Образ шагренової шкіри втілюється у долі самого Бальзака, а здійснення бажань обертається трагіфарсом для кожного з героїв, які наслідують вовчі закони в боротьбі за свою волю.

Актори театру МІСТ — Денис Щербак, Катерина Левіна, Дмитро Левенко та Ульяна Ліб не намагалися бути подібними зовні до героїв п’єси. Проте вони прагнули достовірно передати внутрішній світ персонажів. І як засвідчують перші покази вистави, значною мірою їм вдалося це зробити. Вони перетворюють світ на театр, документальність поєднується з фантазі-

єю, а трагічне відтінює гра та іронія. Одна з думок, що проходить червоною ниткою через всю виставу, всі твої добрі справи повернуться до тебе добром, а злі — злом.

Вистава “Ігри вовків бальзаківського віку” презентує міжнародний проект НЦТМ ім. Леся Курбаса, Київського театру МІСТ і видавництва “Світ знань” — “Мистецька Європа: люди та долі”. Мета цього проекту — осмислення мистецької історії та сучасності Європи і, зокрема, України в її складі, як діалогічної цілісності, аналіз ролі митця і його долі у загальнокультурному контексті. Проект складається з публікацій і сценічної апробації біографічних п’єс (зокрема антологія “Таїна буття”), а також майстер-класів.

Фото Дар’ї ДИШКАНТ

Сімнадцять відважних

Програма імені Фулбрайта в Україні, Інститут міжнародної освіти та Національний музей історії України презентували документальну стрічку “Хоробра сімнадцятка. Історія Української капели бандуристів”. У презентації взяв участь режисер картини Орест Сушко.

Фільм присвячений джерелам стародавньої музичної традиції української бандури та історії Української капели бандуристів. “Хоробра сімнадцятка” — трагічна й триумфальна історія сімнадцяти учасників із початкового гурту, яких вивезли до німецьких таборів примусової праці 1942 року і які пройшли через пекло Другої світової війни. Це були талановиті музиканти й поети, що йшли проти течії, виступаючи у воєнні роки перед братами-українцями, що були розкидані по всій Європі. А згодом самі потрапили до таборів переміщених осіб, та зрештою 1949 року перетнули океан у пошуках північноамериканської свободи.

Візуально яскрава оповідь переплітається у фільмі з переконливими і вражаючими інтерв’ю з останніми з нині живих учасників. У стрічці йдеться про те, як невеличка група безстрашних митців-пророків долала величезні перешкоди, щоб наділити голосом заповітну душу нашої нації, і продовжувала вселяти надію навіть у найпохмуріші моменти “холодної війни”. Збагачений емоційно напруженим саундтреком, фільм виявляє найглибше коріння наших традицій і найкраще в українському національному характері.

Орест Сушко — учасник Української капели бандуристів імені Тараса Шевченка, американський і канадський кінорежисер, звукорежисер, кінопродюсер, здобувач премії “Emmy” та інших відзнак, номінант “Genie” за краще звучання у фільмах “Crash”, “Spider”, “Eastern Promises”, “A Dangerous Method”. Орест працює з широким колом режисерів від Девіда Кроненберга до Баррі Сонненфельда і Гільєрмо дель Торо.

Батько кінорежисера Макар Сушко став першим канадським членом Української капели бандуристів. Він навчався у Львівській музичній консерваторії, вивчав літургійні наспіви у Кремені. Через деякий час Григорій Китаистий, музичний керівник капели, запросив його вступити до творчого гурту (спершу в Німеччині), а відтак — стати учасником першого туру в Канаді в 1949—1950 роках. Дід кінорежисера — Павло Степовий — майстер бандури і почесний патрон капели.

Прем’єра фільму відбулася 2014 року на Торонтському міжнародному фестивалі. Наразі маємо презентацію українськомовної версії картини.

“Фільм уже представили у Львові, незабаром відбудеться його презентація у Харкові. Дуже приємно, що в столиці фільм презентували саме в нашому музеї. Орест Сушко дав згоду, аби двічі на місяць цей фільм показував НМІУ. Таким чином ми зможемо пропагувати не лише творчий доробок пана Ореста, а й діяльність Української капели бандуристів”, — підкреслила генеральний директор Національного музею історії України Тетяна Сосновська.

“Я з великим ентузіазмом здійснив музичну мандрівку в часі, намагаючись осягнути ранню історію Української капели бандуристів імені Тараса Шевченка. З цією метою створив документальний фільм, який висвітлює тернистий шлях перших учасників капели.

Вдячний Марті Коломієш за сприяння моїй подорожі через програму Фулбрайта в Україні, а також Національному музею історії України та його директору Тетяні Сосновській за організацію презентації фільму, а також Катерині Ющенко, Лідії Матяш і фонду “Україна — 3000” за матеріально-технічне забезпечення моєї поїздки Україною, всім, хто працював над українськомовною версією фільму “Українська сімнадцятка”, — зазначив режисер-постановник фільму Орест Сушко.

На заході з короткою програмою виступив відомий бандурист Юліан Китаистий, дід і батько якого мали безпосередній стосунок до капели бандуристів. Зокрема пан Юліан виконав мелодії та пісні, написані у 40-ві роки минулого століття і розповів про історію їх створення.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Запитай себе: де твоя Батьківщина?

Життя Івана-Валентина Задорожного (1921—1988), як і його творчість, — це захопливий сюжет, в якому вимальовується смілива, непроста характером, мужня, аскетична в побуті й ненаситна в роботі, з іскрою Божою особистість. Він належить до покоління, яке вижило у страшні роки Голодомору 1932—1933-го, заливало власною кров’ю дорогу до перемоги у II Світовій, сиділо в радянських концтаборах, а повернувшись, явило світові, всупереч усій антилюдськості московського режиму, неперевершені зразки незнищеного українського духу. Але навіть у цій когорті незламних і обдарованих Задорожний вивищується.

Микола ЦИМБАЛЮК

Це можна побачити, відчувати, зрозуміти на виставці І.-В. Задорожного, що відкрилася 20 жовтня в семи залах Національного музею Тараса Шевченка. За величезною і розмаїтою спадщиною — не лише талантом. Кожен день його життя був розписаний до хвилин. І ще один штрих: друзі, колеги по мистецькому цеху згадували, що в його майстерні на видному місці висів аркуш — “Дороговкази”, які він сам написав і впродовж усього життя зв’язав з ними кожен крок свого життя. Це своєрідний звід морально-етичних і мистецьких правил митця. Загалом їх 65. Ось лише кілька з них: “Бережи свою душу; Будь щирим у мистецтві; Виходь на світовий рівень; У мистецтві йди апостольським шляхом; Живи життям свого народу; Звертайся до минулого, — щоб прорватися у майбутнє; Йди з глибин своєї культури; Не лукав; Не терпи неправди і наруги; Помножуй нашу славу; Сповідуй ідеали нації; Працювати. Працювати! Працювати!

“Аттіла. Полководець, державний діяч...”, 1979—1983

даність народу, готовність його до жертв в ім’я свободи і щастя Вітчизни”.

На початку 1960-х Задорожний ще глибше занурюється в національну стихію, прискіпливіше вивчає народне малювання, спадщину бойчуків, відслідковує і синтезує всі творчі прогресивні й непрогресивні експерименти у світовому мистецтві. Як і більшість тогочасної свідової

своїми художніми образами — і не лише глибоко психологічного проникнення в душі своїх героїв, земляків-селян з невеликого придніпровського села Шучинка. Сумновідомий тодішній міністр культури України Бабійчук, побачивши її ще до відкриття виставки, виклав свою негативну оцінку. Більше того, навіть примусив автора змінити назву. Вона стала називатися “На місці минулих боїв”. Але полотно викликало обурення і осуд не лише у помпадурів від культури, а й, що було найбільш болючим, у вірогідних колег-художників. Над ним насміхалися, сипали звинувачення у “бойчукізмові”, а далі — у формалізмі, і, звісно ж, у націоналізмі. Як наслідок — заборона виставлятися, відмова закуповувати його картини.

Це завдало глибокої рани чутливій натурі митця, але не зломало. Відлучений від мольберта, І.-В. Задорожний починає працювати в монументальному мистецтві, яке в той час було на підйомі. Його буйна фантазія, неординарне світобачення і образотворення, можливість експериментувати з матеріалами знаходять своє втілення у низці монументальних і монументально-декоративних робіт. Так з’являються рельєфні композиції “Весільне свято” (1971—1972 рр.) Палацу культури в Кременчуці, вітраж “Наша пісня — наша слава” (літе скло, бетон). У Палаці культури (м. Біла Церква) — вітраж “Люди, бережіть землю!”, а пізніше, в Києві, — декоративне (вітражі з литого скла) оформлення вікон верхньої станції фунікулера. В усіх роботах — національні мотиви, повернення до історії свого народу, возвеличення простої людини, без чого художник не

“Сімейний портрет”, 1974—1987

Частина експозиції. “Чучинська Оранта” (зліва), 1982

мислив своєї творчості й свого призначення як митця.

І.-В. Задорожний був універсальним митцем і, що найголовніше — обдарованим. На виставці в Національному музеї Тараса Шевченка вперше за багато років кияни і гості столиці можуть побачити енкаустичну “Слава на світі най Сонцю буде”. Тут же представлені його графічні роботи, ілюстрації до казки “Кирило Кожум’яка”, різні шкідки, фотокопії вітражів, різьблення по дереву, мала скульптура, гобелени тощо. Але найбільше живописних робіт, частину з яких ніхто з пересічних, і навіть мало хто з близького оточення художника ніколи не бачив. Якщо його відома серія історичних постатей (“Аттіла”, “Ярослав Мудрий”, “Максим Березовський”, “Нестор-літописець”, “Аліпій”, “Добротвора”, “Юрій Кндратюк”, “Настя Лісовська. Роксолана”, “Маруся Чурай” та ін.) уже експонувалася на лічених виставках після його відходу у засвіти, то більшість сімейних — жодного разу. Вони є власністю родини і зберігаються у них.

У живописній спадщині митця простежується тематична особливість, яка характерна для українського менталітету — побороняє ставлення до Жінки. Жінки — Богородиці, рідної матері, якої він ніколи не бачив (померла, коли був ще немовлям), дружини, селянок-сусідок, доньки... Ці полотна — неперевершені зразки психологічного портрета у властивій йому манері письма, де узагальнення і творча уява не заступає індивідуальне, за яким прочитується глибинна філософія людського життя. Своє неповторне слово художник, опираючись на народне мистецтво, сказав і в іконографії (“Богородиця”, “Чучинська Оранта”).

Переважає більшість творів (крім тих, що були знищені чи місцезнаходження яких невідоме) І.-В. Задорожного увійшли до розкішно виданої монографії-альбому, який презентували на виставці. Це спільна титанічна праця творчого колективу київського видавництва “Софія-А” (директор М. Мельник), мистецтвознавців і родини художника. Це — скромна запізнана данина пам’яті Великому Художнику. Тому Художнику, який творив для і в ім’я свого багатостраждального, але неймовірно талановитого народу. За життя, звертаючись до колег-художників, він заповідав: національна форма — єдиний шлях художника. “Бо це головне, — напучував митець, — що дає перспективу піднятися до світової культури”. А молодих учив: “Спершу, ніж стати художником, запитай себе: де твоя Батьківщина?”.

Донька художника Наталя Задорожна (в центрі) з колегами

Яви народ невмирущим”.

Уже в ранніх картинах Задорожного бачимо намагання художника вирватися з прокрустового ложа соціалістичних канонів. В аспірантській дисертації, обґрунтовуючи тему і власні пошуки психологічно яскравих образів на прикладі картини “Богдан Хмельницький залишає в заставу кримському ханові свого сина Тимоша” (1954 р.), він пише: “Поставив перед собою завдання створити полотно з історії України, присвячене славному минулому її... Мені хотілося показати епізод, який не був ще об’єктом живописного втілення. Я шукав сюжет, щоб художніми засобами показати деякі соціально-психологічні витоки непереможності народу, що піднявся на боротьбу з загарбниками, нездоланності народного руху, який з безприкладною мужністю, із мудрою зрілістю політичного мислення очолив Б. Хмельницький, в якому виразив би самовід-

української інтелігенції, спраглої до пізнання власного, національного, він захоплюється архітектурою, археологією, літературою, музикою, науковими відкриттями. Прикметно, що тоді ж, як свідчить його вдова Надія Яківна, він переходить на рідну мову. Відтоді все спілкування з родиною і колегами, виступи на секції чи на з’їздах винятково українською. Одного цього було достатньо, щоб влада поставила на ньому тавро “націоналіста”.

Закономірно, що цей період життя стає взагалі переломним у його творчості. Доторкнувшись до власних витоків, до переповнених драматичними сторінками історії рідного народу, Задорожний, як Антей, набирається ще більшої творчої наснаги. 1965-го він виставляє на виставку нову роботу — “Мої земляки”, над якою працював не один рік. Виконана у невдастивій для соцреалізму стилістиці, у незвичній для самого художника манері, картина вражає

“Танок смутку”, 1987—1988

Мгр. Олег ПАВЛІВ,
письменник, член Спілки чеських філателістів і керівник Товариства “Опір Західної України” в Празі (Чеська Республіка); спеціально для “СП”, Прага—Київ

Першою в історії України, хто подарував Україні український поштамт і філателістичні продукти, була УНР 1918 року. Завдяки УНР було випущено 19 поштових марок. Серед авторів перших поштових марок Української Держави слід відзначити Г. Нарбути та А. Середу, а також подякувати вже незалежній Україні, яка 2008 року з нагоди 90-річчя заснування перших поштових марок Української Держави подарувала українським філателістам поштові блоки із зображенням репринтних поштових марок УНР часів 1918 року.

Я колекціоную поштові марки України 1918—1945 рр. більше 5 років. За цей період вдалося зібрати комплектну збірку українських поштових марок тих часів, які 2016 року були вперше експоновані в Краєзнавчому музеї “Бойківщина” Тетяни та Омеляна Антоновичів на Івано-Франківщині, звідки я родом.

3 історії української філателії 1918—45 рр.

В історії української культури, мови й літератури важливу роль відіграла українська пошта — в деякий період історії України вільна та незалежна, а в деякий — поневолена Радянським Союзом і Чехословацькою Республікою зокрема. Але попри тенденцію інтервенції тих чи тих етнічних земель України, українська пошта невпинно продовжувала своє існування в міжвоєнний (1918—1939 рр.) та воєнний (1939—1945 рр.) періоди. Я підготував до огляду статтю, присвячену історії заснування та існування української філателії в 1918—1939 рр. за результатами досліджень фондів і колекцій Архіву мгр. Олега Павліва...

У рамках листування і покупки від антикварів в Україні та Чеській Республіці поштових марок України 1918—1939 років. 2015-го я придбав прототиби, тобто сигнальні випуски поштових марок УНР 1918 року. Вони були надруковані на зворотному боці топографічних карт України тих часів і, як виявляється, автори обдумували (напередодні остаточного багатотиражного випуску поштових марок УНР), який колір дібрати до тієї чи тієї поштової марки. Наприклад, сигнальний випуск поштової мар-

ки УНР номіналом у 40 гривень із зображенням Симона Петлюри хотіли випустити у фіолетовому та сірому відтінках. В остаточних випусках поштова марка УНР номіналом у 40 гривень була випущена у бордовому відтінку, а в сірому та фіолетовому відтінках були випущені поштові марки УНР номіналами в 1 та 2 гривні.

Найбільш цінні випуски поштових марок УНР 1918 року — це ті поштові марки, які були погашені поштамтом тих часів. І такі теж є у моєму архіві. А ще в архіві збереглися поштові марки УНР 1918 року, які ходили в ті часи нарівні з дзвінкою монетою і носили в собі функцію не тільки поштової оплати, а й грошової. Вони були виготовлені на товстому грамажному папері й на звороті мали напис: “Ходить на рівні з дзвінкою монетою”...

Паралельно з поштовими марками УНР 1918 року були випущені того ж року поштові марки ЗУНР. Їх було всього п'ять. Також мені вдалося придбати окрім поштових марок ЗУНР номіналом 10, 20 та 50 сотиків поштові марки ЗУНР номіналом 1 та 10 корон.

Не менш цікаві випуски українських поштових марок часів УРСР. Наприклад, 4 поштові марки 1933 року, випущені на допомогу постраждалим від Голодомору 1932—1933 рр. та 3 поштові марки 1939 року, присвячені 125-річчю від народження Тараса Шевченка.

У період Чехословацької окупації Закарпатських етнічних земель України (1918—1945 рр.) за-

Поштові марки УРСР 1939 року видання, присвячені 125-річчю від дня народження Тараса Шевченка та поштові марки УРСР 1933 року видання, присвячені Голодомору 1932—1933 рр.

карпатські українці випустили в 1920—1930-х рр. 2 марки, а 1945-го 9 марок.

Після 1945 року й тотальної окупації України організація ОУН на еміграції в США створила ППУ (Підпільну Пошту України), яка протягом 1940—1980 рр. випустила в світ сотні поштових марок, присвячених українській історії, мові та літературі.

Поштові марки Української Держави 1918—1945 рр. — невід'ємна складова української історії і вона варта уваги українського суспільства. Зараз я збираю дублікати поштових марок Української Держави 1918—1945 рр. для створення 2-ї комплектної збірки, яку планую передати на постійне зберігання в один із краєзнавчих музеїв Івано-Франківщини.

Поштові марки ЗУНР 1918 року видання

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2018

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 76

на 1 місяць
на 3 місяці

14 грн 56 коп. на півроку
42 грн 25 коп. на рік

80 грн 90 коп.
159 грн 20 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Регістраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,

м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,
вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у листопаді — 15 200

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право

редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє

погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій

посилання на “Слово Просвіти”

обов'язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

4 820095780016